

Balkan Paktı Süreci'nde II. Balkan Konferansı ve Yankıları

Recep Murat Geçikli*

* Doç. Dr.,
Atatürk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü,
rmuratgecikli@gmail.com
Erzurum/TÜRKİYE

Öz

28 Ocak 1920'de Meclis-i Mebusan'ın kabul ettiği Misak-ı Milli ile tespit edilen ilkeler, Türk dış politikasının temelini oluşturdu. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'nin çağdaş devletler arasında hak ettiği yeri almasında, izlenecek dış politikanın oldukça etkili olacağını bilmekteydi. Bu bağlamda dış politika vizyonu akılcılık ve gerçekçilik temellerine dayanıyordu. Balkanlar, stratejik özelliklerinden dolayı tarih boyunca büyük devletlerin hedefinde olan bir bölgeydi. Türkiye, Balkanlarda statükocu bir siyaset takip etmekteydi. Balkan devletleriyle sorunların çözümüyle birlikte ikili anlaşmalarla ilişkiler güçlendirilmeye çalışıldı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşma Balkanlarda bir birlik kurulması yönünde en umut verici gelişme oldu. Bu doğrultuda konferanslar toplanarak görüşmeler başladı. İlki Atina'da toplanan konferansın ikincisi İstanbul'da toplanmıştı. Çalışmanın amacı; II. Balkan Konferansı öncesinde yapılan hazırlıkları, görüşmeleri, kamuoyunun yaklaşımını ve sonuçlarını ayrıntılı olarak incelemektir. Türk kamuoyunun, konferansı ve dolayısıyla da Balkanlarda bir birlik kurulmasını ne kadar önemseydiği arşiv belgeleri, ulusal basın, tetkik eserler ve makalelerden yararlanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yaklaşan II. Dünya Savaşı öncesi Türkiye'nin barıştan yana tavrının konferansta da devam ettiğinin görülmesi ve konferansın yarı-resmi nitelikte olması kamuoyu düşüncesini yansıtması açısından da önemlidir. Bu çalışma; Türkiye'nin resmi dış politika esaslarının kamuoyu ile paralellik gösterdiği ve bu düşüncenin Balkan ülkelerine aksettirilmesinde konferansın etkisini ortaya koymaktadır. Özellikle, ulusal basın ve orijinal arşiv belgelerinden yararlanılarak konunun irdelenmesi bu çalışmayı farklı kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Balkanlar, Balkan Konferansı, komisyon, birlik.

Gönderim / Received:

23.05.2022

Kabul / Accepted:

07.05.2023

Alan Editörü / Field

Editor:

Zehra Odabaşı

In the Balkan Pact Process, II. Balkan Conference and Its Echoes

Abstract

The principles determined with the National Pact, accepted by the Parliament on January 28, 1920, formed the basis of Turkish foreign policy. Mustafa Kemal Atatürk knew that the foreign policy to be followed would be very effective in taking Turkey's rightful place among modern states. In this context, his foreign policy vision was based on rationality and realism. The Balkans was a region that was the target of great states throughout history due to its strategic features. Turkey was following a status quo policy in the Balkans. With the solution of the problems with the Balkan states, relations were tried to be strengthened through bilateral agreements. The rapprochement between Turkey and Greece was the most promising development for the establishment of a union in the Balkans. In this direction, conferences were convened and negotiations began. The second of these conferences was held in

Istanbul. The aim of the study; The aim of the conference is to examine in detail the preparations, meetings, public approach and results before the conference. It has been tried to reveal how much the Turkish public cares about the conference and therefore the establishment of a union in the Balkans by using archive documents, national press, research works and articles. The fact that Turkey's pro-peace attitude before the World War II continued at the conference and that the conference was semi-official was also important in terms of reflecting public opinion. This work; It shows that the official foreign policy principles of Turkey are in parallel with the public opinion and the effect of the conference in reflecting this thought to the Balkan countries. In particular, examining the subject by using the national press and original archive documents makes this study different.

Keywords: Turkey, Balkans, Balkan Conference, commission, union.

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Balkan devletleri bir dizi iç ve dış sorunla uğraşmışlardı. İç sorunların nedeni ekonomik ve siyasi iken dış sorunlar Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri arasında yaşanan gerilimlerdi. Ayrıca Balkanlar, büyük devletlerin çıkar çatışmalarının yaşandığı bir sahne haline gelmişti.

Millî Mücadele sonrası kurulan cumhuriyette dış politikadaki amaç, barışı korumak olarak belirlenmişti. Bu doğrultuda "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesinin bir gereği olarak genç cumhuriyet, 1923-1937 arasında karşılıklı ilişkiler esasına dayalı 26 dostluk anlaşması imzalamıştı. Yeni bir savaşın çıkma ihtimaline karşı bölgesel ittifakların caydırıcı olacağı düşünüldüğü hareket edilmekteydi (Karahasan, 1994, s.2535). Ancak uzun süre Mustafa Kemal Atatürk'ün Dışişleri Bakanlığını yapmış olan Tevfik Rüştü Aras, I. Dünya Savaşı'ndan elde ettikleri tecrübeler doğrultusunda mecbur olmadıkça ve savunma gereği ortaya çıkmadıkça acele ittifaklara girmenin tehlikeli olduğunu belirtiyor ve bu nedenle de çok dikkatli davrandıklarını dile getiriyordu (Aras, 1968, s.195).

1932'ye kadar geçen süre içerisinde Türkiye, Misak-ı Milli esaslarına sadık kalarak sınırları dışında bırakılmış Balkanlardaki eski toprakları üzerinde herhangi bir hak iddiasında bulunmamıştı. Balkan Devletlerine karşı izlediği politika Lozan Antlaşması ile belirlenen statükonun muhafazasına yönelikti. Bir süredir kesilmiş olan ilişkileri yeniden kurmak için ikili dostluk anlaşmaları yapılmıştı. Türkiye'nin Balkan devletleri ile imzaladığı başlıca anlaşmalar ise şunlardı: Arnavutluk ile 15 Aralık 1923'de Ankara'da imzalanan Dostluk Anlaşması, Bulgaristan ile 18 Ekim 1925'de Ankara'da imzalanan Dostluk Anlaşması ve Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'de yine Ankara'da imzalanan Barış ve Dostluk Anlaşması (Gönlübol vd., 1969, s.106-107) Türkiye, Balkan devletleriyle ilişkilerini düzeltmesinin ardından bölge devletleri de kendi aralarındaki sorunları çözüme kavuşturmaya odaklandı. Bunun bir sonucu olarak 1929'da Balkan devletleri arasındaki ilişkiler oldukça düzelmiş ve bir iş birliği ortamı doğmuştu (Uçarol, 2015, s.829). Ancak Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların varlığı bu birlikteliğin önündeki en büyük engel olarak durmaktaydı.

Türk-Yunan ilişkileri ise 1923-28 döneminde pek istikrarlı değildi. Yunanistan'ın Lozan Anlaşmasıyla ortaya çıkan statükonun değişip değişmeyeceği konusunda tereddütleri vardı ve bu durum Türkiye ile olan ilişkilerine yansımaktaydı. Ayrıca bu dönem, Yunanistan siyasi tarihinin en karışık dönemlerindendi. 1923 sonlarına doğru yapılan seçimleri yeniden kazanan Eleftherios Venizelos 1924'de ülkede monarşiyi sona erdirmişti. Yeni cumhuriyetin başbakanı olarak Ankara ile temasa geçerek uluslararası anlaşmalarla iki ülke arasında olumlu ilişkiler kurmak istediğini açıklamış ve mevkidaşı İsmet Paşa'dan da olumlu karşılık bulmuştu. Ancak Venizelos bir aydan daha kısa bir süre sonra görevinden istifa etmek zorunda kalmış ve Yunanistan'da bir kaos dönemine girilmişti. Türkiye ile gerginliğin arttığı bu dönem, Yunanistan'da 19 Ağustos 1928'de yapılan ve Venizelos'un Fileleftheri Partisi'nin çok büyük çoğunlukla kazandığı seçimlere kadar sürdü (Sönmezoğlu, 2015, s.288-289) Venizelos iktidara gelmesiyle birlikte iki ülke arasındaki sorunların çözümüne çalışılmış ve bu yönde iki ülkenin karşılıklı girişimleri olumlu sonuç vermeye başlamıştı. 10 Haziran 1930'da Ankara Sözleşmesi (Türk-Yunan, Akşam, 1930) ve I. Balkan Konferansının akabinde 30 Ekim 1930'da Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Anlaşması (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1973, s. 244-267) imzalanmıştı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözülmesinin ardından Balkan Birliği önündeki en önemli engel kaldırılmış oluyordu.

Avrupa'da revizyonist devletlerin politikalarını belirginleştirmesi ve özellikle İtalya'nın Doğu Akdeniz'e olan ilgisi, yakın tehdit boyutuna erişmeye başlamıştı. Balkanlarda da Bulgaristan'ın benzer eğilimler içerisinde olduğu görülmekteydi. Bu durum karşısında Türkiye, bölgede mevcut dengenin korunmasına yönelik çabalar içerisine girmeye başlamıştı. Bu mücadelelerden büyük kayıplarla çıkmış

bir devletin varisi olarak statükocu Balkan devletleri ile yakınlaşma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda benzer endişeleri paylaşan ülkeler aralarında anlaşarak barış ve güvenliğin korunması konusunda inisiyatif geliştirmeleri gerekiyordu (Sönmezoğlu, 2015, s.353-354).

Bu denli endişelere sahip Balkan ülkeleri ikili anlaşmalardan ziyade bir birlik oluşturma çalışmalarına başlamışlardı. Balkan Birliği konusundaki ilk adım Dünya Barış Kongresi Derneği'nin 1929 Ekim'inde Atina'da yaptığı toplantıda atıldı. Kongre başkanı olan eski Yunanistan başbakanlarından Aleksandr Papanastasiyu bir Balkan Antantı kurma fikrini ortaya atmış ve Türkiye dâhil Balkan delegasyonları bu fikre olumlu yaklaşmışlardı (Armaoğlu, 2015, s.303). Dönemin barış ve güvenliğinin korunmasından sorumlu kuruluşu Milletler Cemiyeti 1930'lu yıllardan itibaren oluşan krizler karşısında yetersiz tutum sergilemesi Balkan coğrafyasında yeni arayışların başlamasına sebep oldu. Bu atmosferde ortak hareket etme düşüncesiyle bir Balkan Birliği oluşturulması için, başta Türkiye ve Yunanistan'ın girişimiyle Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'nın katılımıyla Balkan Konferansları düzenlenmeye başlamıştı. İki 6-11 Ekim 1930 tarihlerinde Atina'da düzenlendi (Sönmezoğlu, 2015, s.353-354).

5 Ekim 1930'da Yunan Parlamentosu'nun Genel Kurul Salonu'nda açılışı yapılan I. Balkan Konferansı'nda çabuk ve kolay uygulanabilecek konular üzerinde durulmuş ve bu yönde bazı kararlar alınmıştı: Balkan Devletleri arasında her yıl Dışişleri Bakanları seviyesinde bir toplantı yapılacaktı. Bir Balkan Paketi hazırlanacaktı ki bu pakt bağımsız devletlerden oluşacak, birbirlerinin bağımsızlıklarına saygılı olacaktı. Paktla; doğrudan doğruya görüşme ve anlaşma, sistematik bir iş birliği yolu ile ortak uygarlık unsurlarını bir araya getirmek suretiyle aralarındaki barış bağlarını kuvvetlendirmek amaçlanacaktı. Ayrıca daimî bir örgüt kurulacak ve bu kuruluş Balkan milletleri arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî yakınlaşmayı sağlayarak Balkan Birliği'nin kurulmasını kolaylaştıracaktı (Akşin, 1991, s. 261-262).

Balkan ülkelerinin, aralarındaki sorunları çözüp, bir birlik oluşturmak amacıyla düzenledikleri I. Balkan Konferansı birçok açıdan önem arz etmekteydi. Konferansın, yüzyıllar boyunca birbirine düşmanca hisler beslemiş olan Balkan devletlerini bir araya getirmesi Balkan barışı için atılmış mühim bir adımdı. Bu ilk konferansın en büyük getirisi ise daha önce belirtildiği üzere Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Anlaşması olarak değerlendirilebilirdi.

II. Balkan Konferansı (20-26 Ekim 1931)

Yapılan Hazırlıklar

Konferans kamuoyunun heyecanla beklediği bir hadiseydi. Yakın dönemin acı hatıralarını bir kenara bırakan Balkan devletlerinin geleceğe hazırlığı olarak görülmekteydi. Bu devletlerin birbirine yakınlaşmalarına sebep olan faktör mevcut durumun zaruretiydi. Fakat buna rağmen; mantık, siyaset, menfaat, hayat tarzı, ekonomik ve sosyal şartlar ve özellikle de tarih Balkan devletlerinin mutlaka birleşmesini emrettiğine dair görüşler vardı. Ekonomik, sosyal ve ahlaki hayatları benzemeyen milletleri birbirlerine yakınlaştırmanın ne kadar zor olduğu Avrupa örneğinde görülmüştü. Ancak bu durum Balkanlar için geçerli değildi. Çünkü bu ülkeler arasında kan bağı bulunmaktaydı ve bu kan bağı çeşitli tesirlerle yaratılan milliyetçilik hislerine rağmen bu milletlerin birleşmelerinde önemli etken olabilirdi (Balkan Birliği, Milliyet, 1931).

Balkan milletlerinin günlük hayatlarında benzerlik noktaları fazlaydı. Medeniyet seviyeleri ve ekonomik gelişmişliklerinin birbirine yakın oldukları söylenebilirdi. Genel olarak tarım toplumu olan bu devletler sanayi üretimleri için dışarıda Pazar aramıyorlardı. Sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktaydılar. Para ve sermayeleri az olduğu için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktaydılar. Ekonomik güçleri birbirine yakın olduğu için birbirlerinin ekonomik hakimiyetlerinden de endişe

duymamaktaydılar. Dolayısıyla özel olarak yapılacak ticaret ve gümrük anlaşmalarıyla birbirlerinden yararlanabilirlerdi. Bunun başarılması durumunda siyasi olarak da birtakım girişimlerin olması beklenebilirdi. Bu gibi nedenlerle Balkan devletlerinin siyasi işlerde realist ve aynı zamanda da pratik davranmaları gerektiğine dönük düşünceler dile getiriliyordu. Anlaşmaya önce ekonomik ve bilim cephelerinden başlanılmalıydı. Buralarda alınacak sonuçların siyasi alandaki anlaşmaları kolaylaştıracağı ve ihtilafları ortadan kaldıracığı ileri sürülüyordu. Daha sonra da anlaşmaların sosyal ve kültür alanlarına yönlmesi tavsiye edilmekteydi. Böyle bir idealin gerçekleşmesine çalışmak dünya barışına çalışmak olarak addediliyordu. Kamuoyunun konferanstan beklentilerinin bir kısmı bu şekildeydi (Balkan Birliği, Milliyet, 1931).

Konferansa katılacak delegeler İstanbul'a gelmişlerdi. Ülkelerin delegeleri şu isimlerden oluşmaktaydı:

Arnavutluk; Arnavutluk'un eski Dışişleri Bakanı yeni Londra Büyükelçisi Mehmet Koniça Bey'in başkanlığında; eski Milletvekili Malik Puşati, Bedri Ali, Doktor Kemal, milli şair Patirkent Fişta, Ziya, İhsan Libohuve, Suat Arslan Beylerden oluşmaktaydı (Arnavut Heyeti, Cumhuriyet, 1931).

Bulgaristan; eski bakanlardan Milli Grup Başkanı ve milletvekili Sakazof başkanlığında; eski bakan Andreu, Prof. Ojenof, fen akademisi üyesi Danişef, İvan, Dr. Boris, Milli Komite üyesi Trifon, gazeteci Dimetero, Bulgar Kadın Birliği üyesi Dimitrana İvonof, Tütün uzmanı Monçef, Burgaz Belediyesi eski başkanı Kanazisky, Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası 2. Başkanı Mirço Stanof, Sofya Milli Banka Müdürü Vladi Georget, Muhtarof ve Dr. Nikolaef'ten oluşuyordu (Balkan Konferansı, Cumhuriyet, 1931).

Romanya; Romanya meclisi eski başkanı Stefan Çiçopop başkanlığında; Trion Yakoci, Pella, eski bakanlardan Radükono, Luçef, Cenevre Uluslararası Çalışma Bürosu Romanya temsilcisi ve heyetin genel kâtibi Vladesk Bakrasa, Prens Ojka, Romanya Kadın Birliği Başkanı Prens Pantagöze'den oluşmaktaydı (Balkan Konferansı, Cumhuriyet, 1931).

Yugoslavya; Eski bakanlardan Dr. Vasilije Jovonoviç başkanlığında; Dr. Zivkö, Dr. Velibar Joniç, Topalaviç, İş Bürosu Genel Sekreteri Dr. Ksenofon Çhaviç, Dr. Zika Markoviç, Dr. Adolf Tsuvaj, Vojislav Djordjeviç, Mm. Topalaviç, Dr. İvo Mohariç, Dr. Milenko Maryoviç, İovan Djonoviç, Dr. Alexandr İovanoviç, Mr. Viladmir Vujiç, Mr. Glisa Elazoviç, Mr. Begdan Radoviç, Dr. Dragoslav Mihajloviç'ten oluşmaktaydı (Balkan Konferansı, Cumhuriyet, 1931).

Yunanistan: Eski başbakanlardan ve Yunan Müttehit Cumhuriyetperver Fırkası lideri Papanastasiu başkanlığında; İkinci Başkan Bakkalbaşı, Genel Sekreter Papadopulos, eski bakanlardan Milonas, eski bakan ve Liberal Fırkası milletvekillerinden Bakapulos, milletvekili ve avukat Merkurd, Atina Üniversitesi profesörlerinden Benis, sosyalist mebuslardan Limonidis, Papazoğlu, Hava İşleri Müşaviri General Laskarus, Yunan şehirleri ve belediyeleri namına heyete katılan Kroniyadis, Psalti, üniversite profesörlerinden Spripulos ve adli müşavirlerden Zivolov'dan oluşuyordu (Yunan Heyeti, Cumhuriyet, 1931).

Konferans açılmadan önce hazırlıklar devam etmekteydi. Konferans'ın toplanacağı ve çalışacağı mekân olarak Yıldız Sarayı belirlenmişti. Dolmabahçe Sarayı'ndan konferans sürecinde kullanılacak birtakım eşyalar konferans sonunda iade edilmek üzere bu saraya nakledildi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.18.01.02.23.67.10). Ayrıca bir yıl önce Selanik'te gerçekleştirilen I. Balkan Konferansı'nda Yunan Hükümeti delegelerin seyahat masraflarını karşılamıştı. Buna karşılık olarak da Türk Hükümeti konferansa katılacak delegelerin ve onlara refakat edecek olanların seyahatlerinden ücret alınmaması kararını aldı (BCA, 030.18.01.02.22.59.6). Ayrıca konferansa katılmak üzere "Bureau International de la Paix" den (Uluslararası Barış Bürosu) gönderilecek Belçika Ayan Meclisi 2. Başkanı

M. H. Fontaine, Nobel ödüllü Profesör Quidde ve Welt am Montag Gazetesi müdürlerinden M. Gerlach için de ücretsiz seyahat hakkı tanınmıştı (BCA, 030.18.01.02.23.70.10).

II. Balkan Konferansı ve Basına Yansımaları

Konferans 20 Ekim 1931'de İstanbul'da açıldı. Konferans açılış konuşmasını yapan Türkiye delegesi Hasan Bey Birinci Balkan Konferansı'ndan sonra yapılan çalışmaları özetleyerek; Balkan ülkeleri arasında karşılıklı yapılan ziyaretler ve İstanbul'da bir Balkan Turizm Kongresi hakkında bilgiler verdi (Esmer, 1953, s.212).

Konferansta statükocu ve revizyonist Balkan devletleri arasında yakınlaşmayı sağlamak amacıyla genel olarak ekonomik, teknik ve kültürel konulara ağırlık verilecekti. Konferansta Türkiye ile Yunanistan birlikte hareket ederek bir paktın imzalanması için büyük çaba göstermekteydi. Revizyonist bir dış politika izleyeceği işaretleri veren Bulgaristan ile İtalya'nın etkisi altında bulunan Arnavutluk bu fikre uzak durmuş, Romanya ve Yugoslavya ise destek vermişti (Fırat, 2005, s.351).

Balkan konferanslarının hükümetler ile bir bağlantısı yoktu. Her Balkan ülkesinde kurulmuş olan Balkan birlikleri ya da cemiyetlerinin organizasyonuydu. Ancak özel olması konferansın önem ve ciddiyetine eksiklik vermemekteydi. Bilakis önce milletlerden, halktan ve kamuoyundan çıkan bu girişimler sonra devletlerin resmi kuruluşlarına kendini kabul ettiren fikirler olmaktadır. Ayrıca bu aşamadan geçerek olgunlaşan fikirler daha esaslı ve köklü etkiler yapmaktaydı. Balkan birliği fikri de önce Balkan milletlerinin vicdanına nüfuz ederek kamuoyunda kabul edildikten sonra hükümetlerin siyasetine mal edildiği takdirde büyük başarı kazanmış olacaktı. Dolayısıyla resmi bir sıfatlarının olmaması konferansların önem derecelerinin yüksek olmasına engel bir durum teşkil etmemekteydi (Balkan Konferansı, Akşam, 1931).

20 Ekim 1931'de açılan konferansa altı Balkan devletini temsilen 200 delege katıldı. Papa Anastasyo'nun teklifiyle Başbakan İsmet Paşa'nın fahri başkan seçildiği konferans ABD, Fransa, İngiltere, Rusya, Japonya, İran ve Macar büyükelçilerde takip etmekteydi. (İkinci Balkan, Hakimiyeti Milliye, 1931). Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan açılışta konferans başkanı Hasan Bey ve Başbakan İsmet Bey birer konuşma yaptı. Ardından delege heyetlerinin başkanları da birer konuşma yaptı. Daha sonra konferansın komisyonlarına girecek üye seçimi yapıldı. Seçilen üyeler aynı gün saat 15'de Yıldız Sarayı'nda toplanacaklar ve konferansa sunulacak raporları hazırlamaya başlayacaklardı. Akşam ise İstanbul Belediye Başkanı Muhittin Bey üyeler şerefine Tokatlıyan salonlarında yemek verdi (Balkan Konferansı, Cumhuriyet, 1931).

Basın konferansın açılışına yakın ilgi göstermişti. Yapılan yorumlar ülke delegeleri arasındaki dostluk görüntüsünün ülke siyasetlerine de yansımaları gerektiği yönündeydi. Ülke delegelerinin hepsinin özel bir teşekkülü temsil etmeleri nedeniyle Balkan halklarının gerçek duygularını yansıttıkları ifade edilerek bu olumlu havanın ülke resmi diplomatlarına da yansımaları halinde çözülemeyecek sorunun olmadığı ileri sürülmekteydi. Bunun başarılması konferansın en önemli görevi olduğu belirtilmekteydi (Balkan Konferansı, Vakit, 1931).

Aynı gün Yıldız Sarayı'nda toplanan konferansta komisyonlara başkanlık edecek delege seçimi yapıldı. Buna göre;

Teşkilat komisyonu; Başkan Hasan Bey (Türkiye)

Siyasi yakınlık komisyonu; M. Stefan Cocio Pop (Romanya)

Kültürel yakınlık komisyonu; Başkan Mehmet Bey Konistza

Ekonomi komisyonu; M. Papanastassiou (Yunanistan) (aynı zamanda Balkan Misakı komisyonuna da başkanlık edecekti.)

Sağlık ve sosyal siyaset komisyonu; M. Yonitch (Yugoslavya)

Ulaştırma komisyonu; M. Sakazoff (Bulgaristan) (Balkan Konferansı, Milliyet 1931).

Komisyonlar belirlendikten sonra konferansın gündemi de bir tebliğle ilan edildi. Tebliğe göre gündem şu başlıklardan oluşacaktı: Siyasi, ekonomik, kültürel, ulaştırma ve sağlık. Siyasi olarak Balkan Misakı ve azınlıklarla ilgili olanlar da dahil olmak üzere yürürlükte olan anlaşmaların uygulanması ve Balkan devletleri arasında yakınlaşmanın önünde engel teşkil eden sorunlarla ilgili komisyon raporu tartışılacaktı. Ayrıca silahsızlanma konferansı düzenlenecekti. Ekonomik olarak, tahıl ve tütünün ortak korunması, Balkan devletleri arasında bir ticaret odasının kurulması ve Balkan kredi teşkilatlarının birlikte çalışmaları da sağlanacaktı. Kültürel olarak, Balkan milletlerinin tarihlerine ait belgelerin araştırılması için bir enstitü kurulması ve Balkan ülkeleri hukukunun birleştirilmesi çalışmaları yapılacaktı. Ulaşım komisyonunda ülkelerin demiryolları ile birbirine bağlanması ve köprülerin inşası; posta, telefon telgraf ve telefon iletişiminin birleştirilmesi ile hava ulaşımı konuları görüşülecekti. Sağlık ve sosyal siyaset komisyonunda ise Balkan devletleri vatandaşlarının bu ülke topraklarında serbest gezme ve çalışmaları konusunda komite raporunun tartışılması ve ülkelerin sağlık alanında ortak çalışmalar yapması konuları görüşülecekti (İkinci Balkan, Hakimiyeti Milliye, 1931).

Açılış merasiminden sonra Son Posta Gazetesi muhabiri, konferansa katılan delegelerle bir görüşme gerçekleştirmişti. Yunan heyeti başkanı M. Papanastasyo, müzakerelerin başarıyla sonuçlanacağından emin olduğunu ifade ederek İstanbul'da konferans için yapılan hazırlıkların çok iyi olduğunu ve bunun kendilerini daha da motive ettiğini dile getirmişti. Azınlıklar konusunun konferansta çözülecek bir sorun olmadığını ancak daha sonraki toplantılarda çözülebilemesi için faydalı çalışmalar yapılacağını belirtti. Muhabirin konferansın bazı dış etkiler altında kalıp kalmayacağı sorusuna ise amaçları ile tüm dünyanın isteğinin aynı olduğunu dolayısıyla dış tesir altında kalmayacakları şeklinde cevap verdi. Muhabir daha sonra Bulgar heyeti başkanı M. Sakazof ile de bir görüşme gerçekleştirmişti. Sakazof azınlıklar konusunda bazı ülkelerin siyasetleri gereği birtakım sorunlar çıkmasının olası olduğunu dile getirerek yine de bütün delegelerin iyi niyetle çalışıyor olmasından dolayı mesafe alacaklarını düşündüğünü ifade etmişti. Azınlık meselesinin en pürüzlü konu olmasına rağmen bir formül bulacaklarından emin olduğunu belirtmişti. Sakazof ayrıca Türkiye ile Bulgaristan arasında çözülmesi zor hiçbir sorun olmadığını da sözlerine ekledi (Yunan Murahhas, Son Posta, 1931).

Bulgaristan delegeleri, Sakazof'un en pürüzlü konu olarak değerlendirdiği azınlıklar konusunun çözümü ile büyük mesafe alınacağını ve böylelikle de diğer sorunların kendiliğinden ortadan kalkacağını savunmaktaydı. Buna karşın Yugoslavya delegeleri ise siyasi birliktelikten önce ekonomik birlikteliğin sağlanması gerektiğini ileri sürmekteydi. Balkanlarda ekonomik birliğin sağlanmasıyla siyasi sorunların biteceği yönünde görüş bildirmişlerdi. Bu düşünceler Türk basınında oldukça olumlu karşılık buldu. Çünkü fikirler farklı olsa da hedef aynıydı. Balkan birliğinin sağlanması bütün Balkan ülkeleri için ortak bir hedef haline gelmişti. Basında ağırlıklı görüş bu birlikteliğin sağlanmasının çok da zor olmadığıydı. Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan anlaşmalar Balkan birliği için bir "temel" niteliğinde olduğu ve bu temel üzerinde Balkan birliğinin kurulabileceğine dikkat çekiliyordu. Türk-Yunan anlaşmalarının nasıl vücuda getirildiğine bakıldığında; büyük amaçlar, ümitler ve menfaatler için karşılıklı fedakarlıklar yapıldığının görüleceğini ve bunun da diğer Balkan devletleri için örnek teşkil etmesi gerektiği vurgulanıyordu (Balkan Konferansı Vakıt, 1931).

Basında; dönemin Avrupa devletlerinin, I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan barış anlaşmalarının sebep olduğu sorunlar ile tüm dünyayı etkileyen ekonomik buhranla uğraştığı ve bunların çözülmesi gerektiği vurgulanıyordu. Dolayısıyla, Balkan devletlerini kendi aralarındaki ihtilafları bir an önce halletmesi gerekliliğine dikkat çekiliyordu. Konferansın bu amaca yönelmesiyle

başarıya ulaşılacağı ileri sürülüyordu. Türkiye ile Yunanistan arasındaki kurulan dostluğu dünyanın gördüğünü ve bunun diğer Balkan devletlerine örnek olması gerektiği sıklıkla dile getiriliyordu (Balkan'lılar Konferansı, Cumhuriyet, 1931).

Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilen açılış töreni 7 Mart 1877'de Osmanlı Meclisi'ne benzetilmekteydi. 54 yıl önce Osmanlı Padişahı ve devlet adamları da Osmanlıcılık mefkûresi etrafında aynı milletleri toplamak istemişlerdi. Meclisin ilk toplantısına katılan 115 üyeden 46'sı Hristiyan 69'u Müslüman olmakla beraber bu Müslümanların hepsi Türk değildi. Aradan geçen yarım asır gerek dönemin devlet adamlarının beceriksizliği gerekse de Fransız Devrimi ile başlayan ve Napolyon muharebeleri ile hız kazanan milliyetçilik akımının sonucu olarak bu milletlerin birbirinden ayrılmasına neden olmuştu. Eski Osmanlı Devleti'ni oluşturan bütün milletler amaçlarına ulaşmışlardı. Bu ilk hedefe varıldıktan sonra ekonomik mecburiyetler sebebiyle toplanma eğilimi ortaya çıktı. Bu toplanmanın meydana gelmesi için önce bu milletlerin ayrılması gerekiyordu. Çünkü bu ayrılışla menfaatlerin ne kadar birbirine yakın olduğu anlaşılacaktı. Bu eski Osmanlı'ya benzer bir siyasi birliktelik olarak algılanmaması gerektiği ve Balkan Birliği'nin yeni bir ideal olduğu vurgulanmaktaydı (Balkan Konferansı, Milliyet, 1931).

Bu yeni ideal etrafında toplanmakta olan devletler, tam bir serbestlik içerisinde milli gelişmelerine ulaşan ve birbirlerine hakkında saygı duyan müstakil devletlerdi. Henüz resmi bir birliktelik sağlanamamakla birlikte I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da kurulan dayanışma teşkilatlarından daha sağlam köklere sahipti. Çünkü bu ideal hükümetlerin dış politikalarına yön vermeye başlamadan önce milletlerin kalplerine yerleşmişti. Bu doğrultuda II. Balkan Konferansı'nın İstanbul'da açılması Türk milletini bu ideali ne kadar çabuk benimsediğinin bir göstergesi olması açısından önemliydi (Balkan Konferansı, Milliyet, 1931).

Konferansı Avrupa basını da yakından takip ediyordu. Fransız Temps gazetesi; Avrupa'nın çok önemli ve hassas bir kısmı olarak nitelendirdiği Balkanlarda barışı kuvvetlendirmek adına yapılan bu girişimlerle Avrupa'nın yakından ilgilendiği belirtilen bir habere yer verdi. İstanbul Konferansı'nın, maddi ve manevi konularda uzlaşmanın sağlamaya, bu suretle yavaş yavaş yakınlaşmaya daha sonra da anlaşmaya götüreceği siyasi ilişkilere zemin hazırlama amacıyla olduğu vurgulanıyordu. Balkanlarda bir anlaşmanın yapılmasının önünde bazı engellerin olduğu, ancak ticaret, ziraat, posta, nakliyat ve medeni hukuk konularında bir birliktelik adımlarının atılabileceği ihtimalinin çok güçlü olduğu ifade ediliyordu. Bu yolda sarf edilen gayretlerin yakından takip edilmeye değer olduğu ve umutlara dayanak teşkil ettiği dile getiriliyordu (Konferansta İlk, Milliyet, 1931). Times Gazetesi de 20 Ekim 1931'de Balkan Konferansı ile ilgili iki makale yayımlamıştı (BCA, 030.10.228.534.3.).

Konferansın ikinci gününde Yıldız Sarayı'nda yapılan toplantılarda ekonomi komisyonu; Balkanlarda iç ve dış rekabetle mücadele etmek amacıyla ve üretime çıkış bulmak üzere bir ticaret ofisi kurulması kararı alındı. Karara göre merkezi İstanbul'da olmak üzere "Balkan Ticaret Ofisi" kurulacaktı. Sosyal Komisyonu ise Yunan delegelerin Balkan ülkeleri arasında serbest seyahat ve ikamete dair sunduğu teklifi görüştü ancak sadece seyahat serbestisi üzerinde mutabakat sağlandı (Arnavutluk Murahhasları, Son Posta, 1931).

Konferans, 22 Ekim'de yine Yıldız Sarayı'nda toplanarak çalışmalarına devam etti. Komisyonlar müzakereleri arasında en önemli konu siyasi komisyonda görüşülmekteydi. Azınlıklar konusunun görüşüldüğü komisyonda sert tartışmalar yaşanıyordu. Arnavutluk delegesi söz alarak Yugoslavya'daki Arnavut azınlığın durumunu anlatarak, vaziyetlerinin kötü olduğunu ve mevcut anlaşmaların tatbik edilmediğini ileri sürdü. Buna karşılık Yugoslavya delegesi, ülkesinde azınlık sorunu olduğu yönündeki iddiaların doğru olmadığını ifade etmesi üzerine Arnavutluk delegesi tekrar söz aldı. Bedri Bey; Yugoslavya'da bir milyon iki yüz bin Arnavut olduğunu ve bunların milli ve

kültürel haklarını kullanamadıklarını dile getirdi. Arnavutluk olarak fazla bir isteklerinin olmadığını sadece orada yaşayan Arnavutlara en tabii haklarının verilmesini talep ettiklerini belirtti. Yugoslavya ile Arnavutluk arasında 1919'da imzalanan azınlıklar anlaşmasının gayet açık olduğunu ve tatbik edilmesi halinde iki ülke arasında herhangi bir sorun kalmayacağını ve çözülmesi halinde Balkan anlaşmasının en istekli taraftarı olacaklarını da sözlerine ekledi (Arnavutluk-Yugoslavya, Milliyet, 1931).

Azınlıklar konusu konferansın en dikkat çeken ve tartışmalı konusuydu. Yugoslavya ve Arnavutluk'un yanı sıra Bulgaristan ve Yunanistan da konunun muhataplarıydı. Dolayısıyla sorunun çözümü hakkında pek bir ilerleme kaydedilemiyordu. Tartışmaların uzaması üzerine Arnavutluk delegesi daimî ve gezici olmak üzere iki komitenin kurulmasını teklif etti. Buna göre; gezici komite azınlıkların bulunduğu ülkelere giderek araştırmalarda bulunacaklar ve anlaşmaların uygulanmasını kolaylaştıracak esasları hazırlayacaklardı. Dolayısıyla ikincisi İstanbul'da toplanan konferansta çözülemeyen sorun bir sonraki konferansa bırakılacaktı. Bu teklif komisyonda kabul edildi (Balkan Konferansında, Cumhuriyet, 1931).

Azınlık konusu, Türk basınının da odağındaydı. Balkanlarda gerçek birlikteliğin sağlanması için devletler arasındaki sorunların çözülmesi üzerinde durulmaktaydı. En büyük sorun olarak azınlıklar sorunu idi. Bu konuda ilgili iki devlet vardı: Arnavutluk ve Bulgaristan. Arnavutluk, Yugoslavya'da yaklaşık bir milyon beş yüz bin Arnavut unsurun bulunduğunu ve bunların mağdur edildiklerini ileri sürerek medeni ve siyasi haklarının teminini talep ediyordu. Diğer taraftan Bulgaristan ise, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya sınırları içerisinde bulunan Bulgarlar adına ıslahat yapılmasını istiyordu. Yaklaşık olarak Yunanistan'da seksen bin, Yugoslavya'da sekiz yüz bin ve Romanya'da da dört yüz bine yakın Bulgar ikamet etmekteydi. Burada en önemli itilaf Bulgaristan ve Yunanistan arasındaydı (Konferansta Akalliyetler, Vakit, 1931).

Balkanlardaki azınlıkların hukuki durumu I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanmış olan anlaşmalara istinaden tanzim edildiği takdirde ortada sorun kalmayacaktı. Ancak azınlık hakları için, Osmanlı Devleti zamanında geçirdikleri hayat standartlarını, çeşitli unsurlara fermanlar ile verdiği hakları ve imtiyazları yeniden tesis etmek için çalışılmaktaydı. Örneğin Osmanlı döneminde, Yunanistan'daki Bulgarlara sekiz yüz okul açma hakkı verilmiş ise Bulgarlar yine aynı şekilde bir hak talep etmekteydi. Ancak mevcut durumda Yunanistan'da bir tane bile Bulgar okulu bulunmamaktaydı. Bunun sebebi ise mevcut anlaşmaya göre okul açmak için her köyde ya da mahalledeki Bulgar ahalinin talepte bulunması zorunluluğuydu. Yunan hükümeti kendilerine ulaşmış bir talep olmadığını ileri sürmekteydi. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere sorunun çözümü kolay görünmüyordu. Dolayısıyla Yunan delege M. Papanastasyo'nun verdiği "Akalliyetler meselesini Balkan misakından ayırmak, bu meseleyi halletmek için hususi bir tetkik komisyonu teşkil etmek" şeklindeki teklif Türk kamuoyu tarafından da desteklenmekteydi (Yunan Başmurahtasının, Vakit, 1931).

Meselenin Balkanlarda yaşayan bütün azınlıkları memnun edecek şekilde çözülmesi gerektiğine dair bir düşünce hakimdi. Bunun da çeşitli ülkelerde azınlık olarak yaşayan unsurlara medeni haklarını vermek ve gelişimlerine mâni olacak engelleri ortadan kaldırmakla mümkün olacağına inanılıyordu. Ayrıca bu ülkelerde azınlıklar aleyhine hareketler varsa bunların da bertaraf edilmesi gerekirdi. Arnavutluk delegesinin verdiği ve kabul edilen, "gezici ve daimî komitelerin kurularak meseleyi yerinde tahlil etmesi" teklifi de Türk basını tarafından olumlu bulunarak desteklenmekteydi (Ekalliyet Meselesi, Vakit, 1931).

Yugoslavya Heyeti Başkanı M. İanoviç, kendisiyle görüşen Cumhuriyet Gazetesi muhabirine azınlıklar sorunu hakkında açıklamalar yaparak bazı iddialarda bulundu. Arnavutluk delegelerini İtalyan diktatörlüğünün talimatlarını uygulamakla suçlayan İanoviç, İtalya'nın Balkanlarda bir anlaşma istemediğini ileri sürdü. Bu nedenle Arnavutluk delegelerinin konferansı başarısızlığa doğru

götürdüklerini ileri sürdü. Ülkelerinde yaşayan Arnavutların bütün hukuksal haklarını kabul ettiklerini ve ülkelerinde bir Yugoslav'dan farksız yaşadıklarını belirtti. Dolayısıyla bu ithamların tek amacının, konferansı ve Balkan anlaşması çalışmalarını başarısız kılmak olduğunu iddia etti. Son olarak da ekonomik sorunların daha önemli olduğunu, önceliğin bu soruna verilmesi gerektiğini belirtti (Yugoslavya Başmuraahası, Cumhuriyet, 1931).

22 Ekim'de yapılan oturumlarda ayrıca İstanbul'da "Balkan Enstitüsü" kurulması kararı alındı. Enstitünün kurulması için İstanbul'daki kütüphanelerde mevcut tarihi belge ve kitaplardan yararlanılacaktı. Enstitünün kurulma amacını Yugoslavya heyetinden M. Elezoviç şöyle açıkladı; tarihin Balkanlara ait olan kısmı irdelendiğinde Müslümanlık ve Hristiyanlık olmak üzere iki önemli konu olduğu görülmekteydi. Din farkı önceleri Balkanlarda birçok ihtilafa sebep olmuştu. Buna karşılık beraber çalıştıkları dönemler de olmuştu. Elezoviç, enstitünün Balkanlarda Hristiyan ve Müslümanların ihtilafları ile hangi dönemlerde ve hangi şartlarda dostluklar kurabildiklerini araştıracağı ve bunun da Balkanlarda yapılacak anlaşmaya büyük yardımı olacağını ifade etti (Yugoslavya Başmuraahası, Cumhuriyet, 1931).

Delegeler aynı gün Darülfünun'u ziyaret etti. İziciler tarafından karşılanan delegeler kabul salonuna geçerek kendileri için verilen ziyafete katıldı (Yugoslavya Başmuraahası, Cumhuriyet, 1931) Ziyafette delegelere Darülfünun Emmini (rektörü) Muammer Raşit Bey bir konuşma yaptı. Büyük bir tarihi barındıran Balkan yarımadasında milletler elbette anlaşamadıkları hatta savaştıkları dönemleri yaşadı. Ancak mevcut durumda sinesinde milyonlarca nüfus barındıran bölgede milletleri birbirinden ayıran bir sorun olmadığı gibi bölge halkını zenginleştirebilecek bir tabiata sahipti. Dolayısıyla ortak yapılacak çalışmalarla geleceklerini daha iyi bir şekilde inşa edebilirlerdi. Muammer Raşit Bey sözü daha sonra konferansa getirerek alınacak kararların Balkan milletlerinin yakın gelecekte saadetine vesile olacağını ifade etti. Yapılacak ittifakı insanlık tarihinin saygıyla anacağını ve bu yolda Darülfünun hoca ve öğrencilerinin büyük gayretle destek verdiğini ifade etti. Eğitim konusunda yapılacak her türlü anlaşmanın tatbikine hazır olduklarını da belirterek konuşmasını bitirdi (Muammer Raşit Bey, 1931, s.1-5).

Konferansın üçüncü gününde komisyonlar görüşmelerine devam etti. Ulaştırma komisyonunda Reşit Saffet Bey söz alarak; Karadeniz'den Adriyatik Denizi'ne Balkanların en kuzeyinden en güneyine kadar ulaşacak demiryolu inşaatından, Balkan posta birliğinin kurulmasına ve Balkan kara yollarının ıslahı ile ilgili komisyonun düşüncelerini açıkladı. Daha sonra söz alan Yunan delege M. Verdalis, uzmanların posta birliği için çalıştığını ve sonuca ulaşmanın sadece bir günlük iş olduğunu ifade etti. Ayrıca ortak demiryolunun yanı sıra deniz ve havayollarının da gerekli olduğunu ileri sürdü. Yunan delegasyon başkanı Papanastassiou ise, posta birliğinin kabulü için altı hükümetin tasdik etmesi zorunluluğunun kaldırılarak iki hükümetin tasdik etmesiyle kabul olunmasına dair bir teklif sundu. Oya sunulan bu teklif kabul edildi (Dünkü İçtimada, Akşam, 1931). Havayollarının geliştirilmesi için Atina'da bir komisyon kurulması da kararlaştırıldı (Dün Mühim, Son Posta, 1931).

Sağlık komisyonunda ise raportör Akil Muhtar Bey hazırlanan raporu okudu. Buna göre; sağlık haberleri için bir büro kurulmasını, büro tarafından bir bülten çıkarılmasını ve büroya her Balkan ülkesi iki delege ile katılmasını ve bu kuruluşun İstanbul'da toplanmasını teklif etti. Yapılan oylamada teklif kabul edildi (Dünkü İçtimada, Milliyet, 1931).

Konferansa Cemiyet-i Akvam adına gözlemci olarak katılan M. Cummings de bir konuşma yaptı. Gözlemci üye sıfatıyla konferansa katılma şansı verdiği için konferans genel heyetine teşekkür ederek başladı. Konferansın mesaisi ve takip ettiği amaç itibari ile Cemiyet-i Akvam misyonuyla paralellik gösterdiğini amaca ulaşma yolunda delegelere başarı diledi (Cemiyeti Akvam, Vakit, 1931). Daha sonra Balkan ülkeleri için kanunların birleştirilmesi için hazırlanan raporun görüşmelerine geçildi. Balkan

devletlerinin özel hukuklarının birleştirilmesi teklif ediliyordu. Rumen delegesi raporun okunmasından sonra itiraz ederek sadece özel hukukun değil, ceza hukukunun da birleştirilmesi gerektiği yönünde yeni bir teklif yaptı ve oylamayla kabul edildi (Kanunları Birleştirme, Vakit, 1931). Yapılan ve kabul edilen teklifin ardından Balkan ülkeleri arasında genel hukukun yavaş yavaş oluşturulması adına hukukçulardan oluşan komisyon kurulmasına karar verildi. Komisyon 1932'de Bükreş'te toplanacak üçüncü konferansa bir rapor hazırlayacaktı (Fikri Mukarenet, Cumhuriyet, 1931).

Konferansın üçüncü gününde ekonomi komisyonunda ise merkezi İstanbul'da olmak üzere Balkan Ticaret Odası kurulması kararı alındı. Her Balkan ülkesi odaya iki delege gönderecek ve toplamda on iki üyeden oluşacaktı. Bu kararın kabul edilmesinden sonra konferans pazartesi toplanmak üzere dağıldı (Balkan Konferansında, Hakimiyeti Milliye, 1931).

Konferansa kamuoyunun yakın ilgisi devam ediyordu. Genel görüş Balkan birliği için ortamın çok müsait olduğuydu. Çünkü Balkanların batısında sıkıntılı bir dönemin yaşandığı ve genel bir çöküntü manzarasının hâkim olduğu ifade ediliyor, batı kurum ve kuruluşlarının birbiri ardına çöktüğüne dikkat çekiliyordu. Üretim çökmüş, tüketimin başıboş ve perişan bir haldeydi ve paranın değeri korunamıyordu. Özellikle Cemiyet-i Akvam'ın yayınları ve konferanslarının bu çöküşe engel olamadığı da ileri sürülüyordu. Dolayısıyla Balkan birliği için ortam artık çok müsaitti. Aksi takdirde Batı krizden kurtulduğunda Balkanlara doğru ilerleyebileceğini ve tehlikeli bir durumun belireceğine dikkat çekilerek fırsatın kaçırılmaması isteniyordu (Balkanlılar Cemiyeti, Milliyet, 1931).

Bu nedenle konferansa katılan delegelere büyük sorumluluk düşmekteydi. Özellikle diplomasinin etkisi altında kaldıklarına dair eleştiriler yapılıyordu. Eğer bu etki devam ederse, temsil ettikleri milletlerin felaket tehlikesinden kurtulamayacağı yönünde ikazlar yapılmaktaydı. Çünkü Batılılar bölge halkını "alt ırk" ve müstakbel sömürge olarak görmeye devam etmekteydi. Batı emperyalizmi fırsatını bulunca hüküm sürme adına Balkan devletlerini birbirine düşürecek. O dönemde barışı aramak ve bulmak çok mümkün olmayacaktı. Dolayısıyla bu fırsatın iyi değerlendirilmesi yönündeki temenniler kamuoyunda sürekli gündemde tutuluyordu (Balkan Birliği, Hakimiyeti Milliye, 1931).

Balkan konferansı olumlu bir hava içerisinde devam etmekteydi. Müzakere konuları oldukça önemli ve bir o kadar da karışık olmasına rağmen şimdiye kadar elde edilen sonuçlar katılımcıları memnun etmişti. Ancak Balkan ülkelerinin görüşleri arasında büyük farklar ve çeşitli ülkeler arasında önemli ihtilaflar nedeniyle Balkan birliğinin kurulmasının mümkün olmadığı ya da kurulsa bile sürdürülebilir olamayacağı yönünde bazı iddialar vardı. Basında bu iddialar şiddetle eleştiriliyordu. Özellikle azınlıklar konusunda her ülkenin bir politikası ve iddiası olmasına rağmen çözülemeyecek bir mesele olarak görülmemekteydi. Zira bu konferansların amacı da bu sorunları ortadan kaldırmaktı. Dolayısıyla burada önemli olan barış ve anlaşma yolunda mesafe alınıp alınmadığıydı. Hiçbir karamsar düşüncenin bu noktada olumsuz bir görüş belirtemeyeceği ileri sürülüyordu. Komisyon çalışmalarında, her ülkenin delegasyon heyetinin bütün devletleri memnun edecek çözümleri bulmak ve Balkan birliğini tesis etmek için karşılıklı müsamaha ve fedakarlıkla çalıştıkları gözlemleniyordu (Balkan Konferansı, Milliyet, 1931).

Konferansla ilgili kamuoyunda hâkim olan düşünce; birlik fikri devlet adamlarının düşüncesi ve sadece politikacıların ilgilendiği bir konu olsaydı çok da ümitlenmemek gerektiğiydi. Bu fikri güçlendiren veri ise; dünya milletlerinin yüksek ümitlerle bağlandığı Cemiyet-i Akvam teşkilatının Balkanlarda herkesi memnun edecek bir çözüm bulamamasıydı. Burada durumu farklılaştıran olgu, bu idealin Balkan halklarının ruhlarında vücut bulmasıydı. Dolayısıyla bu durum başarı ümidini yükseltiyordu. Balkan devletleri arasında ihtilafları düzeltmenin, mağdur olduğunu iddia eden milletleri memnun etmenin en kısa yolu Balkan birliği olarak görülüyordu. Bunun sağlanmasıyla

birbirlerine samimi olarak bağlanacak olan Balkan milletleri barış ve adalet adına Cemiyet-i Akvam'ın gerçekleştiremediği birçok amaca kolaylıkla ulaşacakları ileri sürülüyordu (Balkan Konferansı, Milliyet, 1931).

Balkan Konferansı için Türkiye'de bulunan delegelerin İstanbul günlerine de gazetelerde yer veriliyordu. Rumen ve Yugoslav delegelerin Rum Ortodoks Reisi Ruhanisi Fotyos'u ziyareti İstanbul'da Rumca yayımlanan Avyi Gazetesi'nde haberleştirildi. 24 Ekim 1931'de Romanya delegelerinin ve 25 Ekim'de Yugoslavya delegelerinin gerçekleştirdiği ve karşılıklı konuşmalarla geçen ziyaret Balkan Birliği için önemli atfediliyordu (BCA, 030.10.226.523.15).

Konferansın 25 Ekim'de İstanbul'daki son oturumu oldukça tartışmalı geçti. Tartışmalara kadın hakları meselesi neden olmuştu. Yunan Kadın Birlikleri adına konferansa katılan Tiyakaki, Türk kadınının Cumhuriyetle kazanmış olduğu haklardan duydukları memnuniyeti dile getirerek Balkan ülkelerindeki kadınların da benzer haklar elde etmesi gerektiğini vurgulayan komisyon raporunu okudu. Daha sonra kürsüye gelen Yunan delegelerden Avukat Kazimakis, kanun birleştirme şubesinde Balkan ülkelerinin kanunlarının birleştirilmesine çalıştıklarını dolayısıyla hukuksal olarak bu konunun da o şubede görüşülmesi gerektiğini ileri sürmesi üzerine tartışmalar başladı. Rumen delegelerden Prens Kantakuzino söz alarak kadın hakları konusunun hukuki olmaktan çok sosyal bir mesele olduğunu, dolayısıyla kanunlarda erkeklere verilen haklardan ve özellikle uyruk hakkından kadınların da yararlanması gerektiğini ifade etti. Oldukça sert tartışmaların yaşandığı oturumda komisyonun hazırladığı rapor kabul edildi (Balkan Konferansı, Cumhuriyet, 1931). Kabul edilen rapora göre; yabancı biriyle evlenen kadının uyruğunu koruması ve kadının uyruğunu değiştirmesi konusunda erkeklere ait hükümlere tabi olması temenni edilmekteydi (Balkan Konferansının, Vakit, 1931).

Aynı gün ekonomi komisyonundaki görüşmelerde doğu tütünleriyle alakalı hazırlanan ve tütünlerin ıslah edilmesi, reklamının iyi yapılması ile yeni pazarlar bulmak üzerine tavsiyeler içeren rapor kabul edildi. Fikri anlaşma komisyonunda ise; üniversiteler arasında öğrenci değişimi, müzik enstrümanlarının değişimi, İstanbul'da büyük Balkan kütüphanesi kurulması ve tatil dönemlerinde öğrenciler için Balkan ülkelerine seyahatler düzenlenmesini tavsiye eden rapor kabul edildi (Dünkü Umumi, Milliyet, 1931). İstanbul'daki çalışmalarını bitiren konferans üyeleri son celseyi gerçekleştirmek üzere 25 Ekim 1931'de Ankara'ya hareket etti (Balkan Konferansı, Son Posta, 1931).

Delegelerin trenle yaptıkları bu Ankara yolculuğuna dair izlenimleri ülke basınlarında yer aldı. Yugoslav delegelerinin yolculukla ilgili gözlemleri Belgrat'ta yayımlanan Politika Gazetesi'nde yer buldu. Delegelerin Ankara günleri ve yeni Türkiye'ye ile ilgili görüşlerinin yer aldığı yazıda yeni başkent'in kısa sürede ulaştığı seviye ile Gazi Mustafa Kemal'in kişiliği hakkında hayranlıklar dile getirilmişti (BCA, 030.10.226.523.19).

Konferansın son celsesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapıldı. Yaklaşık iki yüz delegenin hazır bulunduğu oturumda Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Fransızca bir konuşma yaptı (BCA, 030.10.226.523.17) Balkan ülkelerinin birliği için çalışan delegelerin huzurunda bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek konuşmasına başlayan Cumhurbaşkanı; Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya devletlerinin bugün müstakil birer devlet olmalarına rağmen asırlarca beraber yaşamış milletlerden meydana geldiklerini ifade etti. Türkiye'nin de dahil olduğu Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'nin yavaş yavaş parçalanmasının ve tarihe karışmasının bir sonucu olarak son yüzyıllarda müstakil birer devlet haline geldiklerini belirtti. Dolayısıyla bu devletlerin ortak bir tarihi olduğunu ve bu tarihe sahip çıkmak her Balkan devletinin ortak sorumluluğu olduğuna dikkat çekti (İkinci Balkan, Hâkimiyeti Milliye, 1931; TTK, 1997, s.305).

Balkan milletlerinin temsilcilerinin tarihin karışık hesaplarının üstüne çıkararak derin dostluklar ve ihmal edilmiş olan gerçekleri ortaya çıkaracaklarını dile getiren Mustafa Kemal, bu milletlerin sosyal

ve siyasi olarak nasıl göründüklerinin ötesinde Orta Asya'dan gelmiş aynı kandan ve yakın soydan olduklarının unutulmaması gerektiğine vurgu yaptı. Karadeniz'in kuzey ve güney yolları ile birbiri ardına Balkanlara gelip yerleşen bu milletler, başka başka isim taşısalar bile aynı kanı taşıyorlardı. Bu nedenle kurulacak ortaklıklar büyük önem arz etmekteydi. Mustafa Kemal, Balkan birliğinin temelini ise bağımsızlığa saygı, ekonomide ilerleme, kültür ve sosyal alanda ortak çalışmadan geçtiğini ve insanları mutlu edecek tek sistemin de onları birbirine yakınlaştırmak olacağını ifade etmekteydi (Balkan Konferansı, Akşam, 1931).

Mustafa Kemal, konuşmasından da anlaşılacağı üzere Balkan Birliği'nin en hararetli savunucularındandı. Daha sonraki konuşmalarında da bunu sıklıkla dile getirmişti. Kasım 1933'de Balkanlararası toplantıda, konferansta yaptığı konuşmaya benzer şekilde; Balkan milletlerinin yüzyıllar boyunca beraber yaşadıkları ve atalarının akraba olduğu, dolayısıyla da Balkan Birliği'nin tarihin tabii bir gelişimi olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştı. (Akşın, 1991, s.259). Yine Ankara'da bir toplantıda, Balkan Birliği'ni isteyenler ve onu kendilerine amaç edinenler, savaş ve barışın anlamını tecrübe ile öğrenmiş milletler olduğunu ifade etti. Bu milletler tecrübeleri ile barışsever olmuşlardı. Balkan Birliği ile kurulacak dostlukların, insanlığın bundan sonra ortaya çıkması beklenen dostluklara örnek olacağını da belirtti (Ateş, 1994, s.7). Görüldüğü üzere Mustafa Kemal, her fırsatta Balkanlarda birliğin, barışın ve dostluğun sağlanmasındaki önemi vurgulamaktaydı.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, konuşmasının ardından meclisten ayrıldı. Konferans başkanı Hasan Bey ve genel sekreter Ruşen Eşref kürsüye gelerek son celseyi açtı. Tartışılacak tek konu siyasi komisyonun raporu idi. Başkan Hasan Bey, komisyonun raportörü olan Romanya baş delegesi M. Pella'ya söz verdi. M. Pella, komisyonun mesaisi hakkında bilgi verdikten sonra Balkan milletleri arasında bir Balkan anlaşması imzası için çalışıldığını ve konunun I. Balkan Konferansı'nda alınan kararlar arasında olduğunu ifade ettikten sonra bu anlaşmaya örnek olacak anlaşmaların mevcut olup olmadığı hakkında bilgi verdi. Gerek Locarno gerekse Kellogg paktlarının şartları nedeniyle birer örnek olarak addedilemeyeceğini ileri sürdü. Çünkü her iki paktta da bir savaş başladığında saldırganın hangi taraf olduğunu belirleyecek esaslar olmadığını ve bir savaş esnasında bu paktlara istinaden her iki tarafında kendisini meşru müdafaa halinde kabul edebileceğini ifade etti. Cemiyet-i Akvam anlaşmasında ise savaşı meşru gösterecek birçok madde olduğunu ve bunun Balkan devletlerinin istediği bir durum olmadığını belirtti. Ancak yine de Cemiyet-i Akvam anlaşmasını esas kabul etmekle beraber Balkan devletlerinin özel şartlarına göre tadil edilmesi gerektiğini vurguladı. Balkan devletlerinin yapacağı paktta esasların; eşitlik, adalet ve güvenlik üzerine olacağını da sözlerine ekledi (Balkan Konferansının, Hakimiyeti Milliye, 1931).

M. Pella konuşmasının ardından siyasi komisyonun anlaşma sağladığı kararları okudu. Buna göre II. Balkan Konferansı şu kararları aldı:

I. Karar:

1- Bir pakt imzalanması için I. Balkan Konferansı tarafından kabul edilen temenniyi tekrar etmekteydi.

2- Yunan heyeti delegeleri tarafından verilen Balkan paktı ilk projesi ile azınlıklar için anlaşmalarla sağlanan haklarının temininin sağlanması çalışmalarında meclisi yetkili kıldı. Komite gelecek konferansa bir rapor da hazırlayacaktı.

II. Karar: Balkan paktının hazırlanmasına mahsuben

1- Balkan hükümetlerinin bir an evvel çok yönlü dostluk anlaşmaları imzalanması için girişimde bulunulmasını tavsiye etmekteydi.

2- İlgili devletlerin arasındaki ihtilafların ilişkileri tehlikeye düşürmemesi için mevcut anlaşmalara riayet edilmesini önermekteydi. Buradaki vurgulanmak istenen esas konu azınlıklar hakkında yapılan anlaşmaların uygulanması meselesiydi.

3- I. Balkan Konferansı'nda alınan Balkan hükümetlerinin Dışişleri bakanlarının her yıl toplanması temennisi tekrar edilmekte ve bu konuda Türk hükümetinden destek beklenmekteydi.

4- Cemiyet-i Akvam'ın 2 Şubat 1932'de Cenevre'de yapacağı Silahsızlanma Konferansı'nun amacına ulaşması için bütün Balkan devletleri, kendi ülkelerinde amaca uygun bir akım oluşturmak için çalışmaya davet etmekteydi (Balkan Konferansı'nın, Hakimiyeti Milliye, 1931).

M. Pella II. Balkan Konferansı'nın aldığı kararları okumasının ardından kürsüden indi. Başkan Hasan Bey, alınan kararları oya sundu ve oybirliği ile kabul edildi. Delegeler Ankara'da gerçekleştirilen bu son oturumun ardından tekrar İstanbul'a döndü (Balkan Konferansı'nın, Milliyet, 1931).

M. Pella'nın yaptığı konuşmada bahsettiği hususlar Türk basınında da karşılık buldu. Romanya delegesi Pella'nın Milletler Cemiyeti, Locarno ve Kellogg paktlarının kendi tabiriyle Güneydoğu Avrupası için bir model teşkil etmeyeceği, çünkü bu kuruluşların dünya barışından bu bölgeyi mahrum bıraktıkları yönündeki tespiti haklı bulunmaktaydı. İki Atina'da toplanan konferanstan sonra bir yıl içerisinde fikirlerin bu şekilde özgürleşmesine dikkat çekilmekteydi. Bu konuda Türkiye'nin önemli etkisi vardı. On yıldır özgür bir şekilde düşünüp konuşmaya alışan Türk devlet adamları ve aydınları Balkanlı dostlarını kendilerine çekmeleri hususunda gösterdikleri samimiyet neticesinde Balkan devletleri delegeleri Türkiye'de kendi vatanlarında gibi hissederek milli şuurumuzun aydınlığında kendi milli yollarını buldukları ileri sürülmekteydi. Son toplantıda Gazi'nin saf bir idealizmle söylediği nutuk, sıradanlaşmış barış söylemlerinin dışında bir şey duymamaya alışmış olan delegeleri heyecanlandırmıştı. Altı Balkan devletini temsilen yaklaşık 250 delegenin, Gazi'nin konuşmasını hararetle alkışlamaları bir nezaket olarak değil bu hissin dışı vurumu olarak değerlendirmek gerektiği vurgulanıyordu. Bu hisse isim bulmaya ya da tanımlamaya çalışmaktansa Balkan Birliği'nin ancak bu his sayesinde elle tutulur bir realite kazandığını ifade etmenin daha doğru bir düşünce olduğu dile getiriliyordu (Balkan Birliği, Hakimiyeti Milliye, 28 Ekim 1931, s.1).

Konferansın son gününde Ankara önemli bir misafiri ağırladı. Sovyet Rusya Hariciye Komiseri Maksim Litvinof resmi temaslarda bulunmak üzere başkente gelmişti (M. Litvinof Dün, Cumhuriyet, 1931). Bu ziyaretin zamanlaması oldukça dikkat çekiciydi. Zira Balkanlardaki birlik arayışı Sovyet Rusya tarafından uygun bulunmuyordu. Sovyetlerin Ankara Büyükelçisi Suriçbu arayışa sürekli itiraz etmekteydi. İsmet İnönü hatıralarında, büyükelçinin sürekli olarak itiraz ettiğini, bu birlik arayışında "mahzurlar çıkacak" şeklinde görüş bildirdiğini ifade etmekteydi (İnönü, 1987, s.248).

İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilen oturumların ardından delegeler ülkelere dönmeye başladı. Konferansın yankıları hem Türk hem de dış basında bir süre daha devam etti. Konferans için Türkiye'ye gelen delegelerden bazıları ülkelere döndükten sonra Türkiye ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ile ilgili izlenimlerini aktarırken aynı zamanda konferans ve konferansta görüşülen konular üzerine şahsi görüşlerini ülke basınlarında paylaşmaktaydılar.

Konferans Sonrası Kamuoyu

Genel Değerlendirmeler

Konferans sona erdikten sonra konferansın başarısı hakkında kamuoyu ikiye ayrılmıştı. Kötümserler, ümitsizdi ve iki konferansın da sonuçlarını yeterli görmeyerek geleceğe şüphe ve endişe ile bakmaktaydı. Buna karşılık bir grup da Balkan birliğini emrivaki sayarak birliğin bütün teşkilatlarını kurmak istemekteydi. Basın, bu iki düşüncenin de yanlış olduğunu, ideal gerçekliği iyi ölçmek gerektiği, çünkü konferansların yıllar geçtikçe daha da zor döneme gireceğine dikkat çekmekteydi.

Ancak izlenilen yöntem, açık söz ve samimiyetle bu zorlukların aşılacağı belirtiliyordu. Atina'da sorun teşkil edecek konular az konuşulmuştu. İstanbul'da bu konular biraz daha açık konuşuldu. Dolayısıyla delegeler Türkiye'nin ne kadar samimi olduğunu görmüşlerdi. Balkan aydınları, hedefe götüren yolu ve metodu anlamışlardı. Sorunlar ne kadar açık konuşulursa çözüm o kadar yakındı. Bu nedenle delegelerin artık birlik konusunda, sabır ve samimiyetle bu yolda yürümesi gerektiğine vurgu yapılmaktaydı (Beynelmilel Samimiyet, Hakimiyeti Milliye, 1931).

Konferansta elde edilen müspet sonuçların fazla olduğu söylenemezdi. Ancak bu konferansın başarısız olduğu anlamına gelmemektedir. Balkan birliği gibi bir teşkilatın da kuruluşu kolay değildi. Öncelikli olarak ülkeler arasındaki pürüzlerin ortadan kalkması gerekmektedir. Çünkü herhangi bir teşkilat fikri gerçek ihtiyaçların ürünü olarak sağlam temellere dayanmadığı takdirde ömrü kısa olurdu. Bu nedenle devletleri birbirlerine yakınlaştıracak gayretlerin verimli olması için siyasi birliğin sağlanması öncelikle ele alınması gereken konuydu. Bunun oluşmasında o manevi havayı yaratma konusunda konferanslar önemli yer tutmaktaydı. Dolayısıyla İstanbul Konferansı önemli bir adımı teşkil etti. Resmi ve özel toplantılarda yapılan konuşmalar, her ülkenin bu birliğin oluşmasında ne kadar samimi olduklarını gösterdi. Delegeler, İstanbul'dan yakın gelecekte bu işin başarılacağına emin olarak ayrılırken aynı zamanda hedefin gerçekleşmesinde en istekli ülkenin Türkiye olduğunu da yakından görmüşlerdi (Gazi Hazretlerinin, Akşam, 1931).

Delegeleri bu düşüncelere sevk eden etkenlerden biri de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in konferansta yaptığı konuşmaydı. Konferansın son oturumunda yaptığı ve bir belagat şaheseri olarak nitelendirilen bu nutukla delegeleri birlik konusunda heyecanlandıran en önemli konuşma olarak tarihe geçmişti. Balkan milletlerinin ortak bir tarihe sahip, aynı kan ve aynı soydan ortak ataları olduğu, kardeş kavimlerden olduklarını hatırlatarak başladığı konuşmasında her türlü karışık duygu ve hesapların üstüne çıkarak birlik ufuklarını açacaklarına yaptığı vurgu ile Türk milletinin barış içinde yaşama arzusuna tercüme olmuştu. Dolayısıyla vatanını savaşıarak kurtarmış bir liderden bu sözleri işitmek, delegelerin Türkiye'den ayrılırken düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir etken oldu (Gazi Hazretlerinin, Akşam, 1931).

Yunanistan'ın Elefteron Vima gazetesi, Balkan ittifakı çalışmalarını insanlık tarihinin dikkat çeken bir dönemi olarak nitelendirmekteydi. Balkan devletleri temsilcilerinin eski Osmanlı Devleti'nin merkezindeki önceleri baskı havasına sahip olan bir merkezde toplanmalarını da tarihi bir olay olarak aktarmaktaydı. Bu toplanma, amacın gerçekleşmesi için en büyük delili teşkil etmekteydi. Yeni Türkiye'nin medeni ve barışçı siyaseti, eski entrikalı siyasetin yerine geçmişti. Yunan Hükümeti tarafından projesi hazırlanan Balkan anlaşmasının kabulünün bu devletlerin birleşmesi için bir başlangıç teşkil edeceğini belirttikten sonra anlaşma hakkında kısa bilgi de verilmekteydi. Buna göre, paktın uygulanması için Balkan devletlerine hiçbir yabancı devlet kefil olmayacaktı. İki ilgili devlet arasında ihtilaf olduğu takdirde, pakta üye diğer bir Balkan devleti hakem olacaktı. Üye devletler arasındaki siyasi ve adli ihtilaflar da Lahey divanına gönderilecekti (Yunan Gazeteleri, Vakit, 1931).

Türkiye'den ayrılarak ülkelerine dönen delegeler konferans hakkında ülke basınlarında yazılar kaleme aldıkları daha önce ifade edilmişti. Bunlardan biri de Yugoslavya heyetinde yer alan Belgrad Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Uzmanı Profesör M. Jika Markoviç idi. Belgrad'da yayımlanan Pravda Gazetesi'nde "Gazi Mustafa Kemal- Yeni Türkiye" başlıklı bir yazı kaleme aldı. Osmanlı tarihinin ayrıntılarıyla yer aldığı başlangıçtan sonra Türkiye ve Mustafa Kemal hakkında bilgiler vermişti. Bir zamanlar Türk Ordusu'nun subaylarından olan Mustafa Kemal Paşa'nın I. Dünya Savaşı ile birlikte vatansever subayları ve milletini etrafına toplayarak yeni tarih devresinin başına geçtiği ve bir zamanlar hilafet tacını taşıyan Osmanlı'dan zamanın icaplarına ve ihtiyaçlarına uygun çağdaş bir Türkiye vücuda getirdiği ifade ediliyordu. "Gazi" yani "Galip" unvanını taşıdığı belirtilen Mustafa Kemal Paşa'nın düşmanı yurttan kovduktan sonra milliyetçi, ihtilalci ve reformist bir kimlikle din reisleri istibdadını

yıktığını ve dini inancın reislere itaat etmekten ziyade şahsi yaşanması gerektiğini ilan ettiği dile getirilmekteydi. Daha sonra yapılan inkılap hareketleri hakkında bilgilere verildi. İşte bu yeni Türkiye topraklarında, geçmiş zamanın akıllara hayret veren saltanatını sadece müzelerde muhafaza eden Gazi Mustafa Kemal'in İstanbul'unda toplanan İstanbul Konferansı hakkında izlenimler paylaşıldı (BCA, 030.10.226.523.16).

Yarı resmi bir mahiyette toplanan konferansın amacı Balkan milletleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel bir yakınlaşma sağlayarak Balkan devletleri arasında sağlık, sosyal ve siyasi iş birliği oluşturmaktı. Bu doğrultuda hareket eden konferansın son oturumu da Ankara'da gerçekleştirilmişti. Türk Parlamentosu salonunda Gazi Mustafa Kemal Paşa yaklaşık iki yüz delegeye hitap etmişti. Burada Gazi'nin ne etrafında ne de meclis koridorlarında herhangi bir üniformalı olmaması, sadece sivillerin olması M. Jika Markoviç'in dikkatini çekmiş ve bunu Mustafa Kemal'in delegelere "barışı sadece barışı" ve bunu gerçekleştirecek teşkilatın kurulmasını ne kadar çok istediğini göstermek olarak yorumlamıştı. Türkiye'de geçirdikleri zamanda muhteşem bir misafirperverlikle ağırlandıklarını, bunun delegeler üzerinde bıraktığı etki yok olsa dahi, rehber ve reformist olarak gördüğü Mustafa Kemal'in eseri ve hayalinin ilelebet ve derin bir surette ruhlarına kazandığını belirterek yazısını bitirmekteydi (BCA, 030.10.226.523.16).

Tiran'da yayımlanan Mıku I Popullit gazetesi ise 18 Kasım 1931'deki nüshasında Türkiye-Arnavutluk ilişkilerine dair makale yer aldı. Arnavut Krallığı'nın Türkiye tarafından tanınma süreci özetlendikten sonra halkın çoğunluğu Müslüman olan Arnavutluk ile Türkiye arasında dini ve ruhi birliktelik olduğu vurgulanmaktaydı. Türklerden yeni ayrıldıklarını ancak beraber geçirilen uzun bir hayatın etkilerini yakından hissettikleri ifade edilmekteydi. Türkiye sınırları içerisinde binlerce Arnavut kaldığını, bunların Türk vatandaşı hakkı kazandıklarını ve büyük makamlar işgal ettiklerini dolayısıyla ruhi bağlılığın iki ülke için öneminin büyük olduğu dile getirilmekteydi. Arnavutlar için Türkler diğer milletlerden üstündü ve tabii müttefik olarak görülmekteydi. Dolayısıyla Balkan siyasetinde Türkiye ile ortak hareket edilmesi gerektiği, Arnavut hükümetinin bunu görmezden gelmesinin affedilmez bir hata olacağı vurgulanmaktaydı (BCA, 030.10.223.570.15).

Aynı gazetenin 1 Kasım 1931'deki nüshasında Nebil Çika, isimli muhabirin "Mustafa Kemal'in Huzurunda" başlıklı mülakatı yayımlandı. Muhabirin Arnavutluk'taki rejim değişikliği ve Türkiye'nin bu değişimi geç tanıması hakkındaki sorularına Mustafa Kemal'in verdiği cevaplar yer almaktaydı. Mustafa Kemal bu sorular karşısında Arnavutluk hakkındaki düşüncelerini paylaştı. Arnavut Kralı ile iyi ilişki içerisinde olduğunu, ülkedeki rejim değişikliğinin sebeplerini ve halkın bu değişiklik karşısındaki olumlu düşüncesini öğrendiğini ifade etti. Ancak dış siyasi sebepler nedeniyle rejimi tanımak konusunda acele etmediğini de sözlerine ekledi. Gerçekten bir Balkan birliği hedefinden ilham alan Arnavut delegelerin Türkiye'ye gelmeleri ile birlikte Arnavutluk kralına telgraf çekme fırsatı yakaladığını belirterek, bu birlik karşısında herhangi bir ihtilafın olmaması gereğini vurguladı. Ayrıca Türk-Arnavut dostluğunun Balkan milletlerinin ortak bir amaç etrafında birleşmelerine hizmet edeceğini de dile getirdi. Tiran'da yayımlanan Ora gazetesi ise Türkiye'nin Arnavutluk Krallığı'nı tanımaya geniş yer vermişti. Mustafa Kemal'in Kral I. Zog'a gönderdiği tebrik telgrafının ülkede sevinçle karşılandığı ve böylelikle iki ülke arasında yeni bir dönemin başladığı ifade ediliyordu (BCA, 030.10.223.570.15).

Delegeler ülkelerine döndükten sonra konferans hakkında gerçekleştirdikleri faaliyetler, ülkelerindeki Türk yetkililer tarafından takip edildi ve rapor halinde sunuldu. Belgrad Büyükelçiliği, Yugoslavya heyetinin ülkeye döndükten sonra heyet başkanı Vasa Yovanoviç'in elçiliğe gelerek bir görüşme gerçekleştirdiklerini bildirdi. Yovanoviç görüşmede, Türkiye'de Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile gerçekleştirdiği görüşmeler hakkında bilgileri ülkeye döner dönmez krala sunduğunu ifade etti. İki ülke arasında siyasi ve ekonomik ilişkiyi takviyeye hizmet edeceği fikrinde olduğu birçok anlaşmanın

önünde engel teşkil eden emlak meselesinin bir an önce çözümünde ısrar ettiğini de büyükelçiye aktardı (BCA, 030.10.251.693.11).

Yugoslavya heyetinde yer alan Topaloviç ise 14 Şubat 1932'de Politika gazetesinde "Türkiye'nin Harici Siyaseti" başlıklı bir makale yayınladı. Topaloviç Başbakan İsmet Bey ile gerçekleştirdiği mülakata dair bilgiler vermekteydi. Başbakanın kendisine Balkan birliğini sağlamak için yapılan bu tür çalışmaların başarıya ulaşmasını istediklerini ifade ettiğini belirtti. Dünyanın özellikle de Avrupa'nın birbirinden uzaklaştığını ve durumun her geçen gün daha kötüye gittiğini ifade eden Başbakan, sadece Balkanlarda bir barış oluşturma çalışmalarının olduğunu vurguladı. Dolayısıyla bu girişim çok kıymetliydi. Türkiye bunun gerçekleşebilmesi için her türlü yardımı yapmaya hazırды. Topaloviç'in Balkan Birliği konusunda Türkiye'nin Rusya ile yaptığı anlaşmaların bir engel teşkil edip etmeyeceği sorusuna; yapılan anlaşmaların buna engel olmadığını Türkiye'nin komşularıyla barış temelli anlaşmalar imzalamasının önünde hiçbir engel bulunmadığı şeklinde cevap verdi. Bu konuda Türkiye'nin Rusya'ya herhangi bir taahhüdü yoktu. Dolayısıyla Rusya'nın herhangi bir Balkan devleti ile ihtilafı olması Türkiye için bir engel değildi (BCA, 030.10.251.693.11).

Jivko Topaloviç aynı gazetede 22 Şubat 1932'de "İstanbul'da Türk Ziyafeti" başlıklı bir makale daha yayınladı. Konferansın bitmesi ile Türk delegasyonun başkanlık görevinin sona ermesinin ardından Bükreş'te toplanacak III. Balkan Konferansına ev sahipliği yapacak Romanya delegelerine konferans başkanlığı devir teslimi için Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirilen törenden sonra Dolmabahçe Sarayı'ndaki ziyafette dair gözlemler yer almaktaydı. Mustafa Kemal yemeğe Başbakan ve milletvekilleri ile katılmıştı (BCA, 030.10.251.693.14).

Yunanistan basınında ise ilginç bir olay yaşandı. Pire'de yayımlanan Anayesis gazetesinde Pire belediye azalarından olup Yunan delege heyeti ile İstanbul'daki konferansa katılan Avukat M. Niktas Astrulakis tarafından bir makale kaleme alındı. Makalesinde 23 Ekim 1931'de Mustafa Kemal ile bir mülakat yaptığını ve kendisine bazı sorular yönelttiğini ve kendisinin de cevapladığını ileri sürmekteydi. Türk Dışişleri Bakanlığı, Balkan Birliği Başkanlığı ile iletişime geçerek şahıs hakkında bilgi talep etmişti. Ancak başkanlıkla herhangi bir bilgi olmadığı ve sadece Yunan heyeti ile İstanbul'a geldiği ifade edilerek, Astrulakis'in Cumhurbaşkanı ile mülakat yapmasının mümkün olmadığı çünkü o tarihte Cumhurbaşkanı'nın İstanbul'da olmadığı cevabı verilmişti. 26 Ekim'de diğer delegelerle birlikte Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmiş olabileceği ancak bu kabulde de kendisiyle görüşmüş olamayacağı ve makalesinde zikrettiği tutarsız soruları sormuş olamayacağı ifade edilmekteydi. Dolayısıyla makalenin bir hayal ürünü olarak yazıldığı anlaşıldı (BCA, 030.10.255.716.3).

II. Balkan Konferansı İstanbul'da toplandığı esnada Türkiye'ye bir tetkik seyahati yapan ABD Ayan azalarından Wheeler, ülkesine döndükten sonra radyoda bu seyahati ile ilgili bir söyleşi yapmış ve konferans hakkında gözlemlerini paylaşmıştı. Konferansın açıldıktan sonra Türk Hükümeti'nin tam bir iş birliği içerisinde olduğunu ifade etmekteydi. Vaktiyle çeşitli Balkan milletlerine hükmetmiş olan Türkiye'nin bu iş birliği ve iyi niyeti ümit verici bir gelişme olarak niteleniyordu. Mustafa Kemal önderliğinde gerçekleşen Türk İnkılabı hakkında gözlemlerini aktaran Wheeler, Türkiye'nin Bolşeviklerle iş birliği yapacağı iddialarına dair kendisinde bir intiba oluşmadığını dile getirdi. Sovyet Rusya ile komşu olunması nedeniyle iyi ilişkiler içerisinde olmasının gayet normal olduğu ve Türk devlet adamlarının bütün dünya ile barış içerisinde yaşama taraftarı olduğu vurgulanıyordu. Dolayısıyla ABD ile aynı düşüncedeydiler. Wheeler'e göre I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin göstermiş olduğu gelişme teşvik edilmeliydi. Çünkü Türkiye'nin mevcut takip ettiği yolda devam ederse dünyanın gelişmesinde önemli pay sahibi olacağını düşünmekteydi (BCA, 030.10.267.801.20).

Konferansın hemen ardından 1 Kasım 1931'de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal; TBMM'nin IV. Dönem I. Yasama Yılı açılış konuşmasında Balkan Konferansı'na da yer verdi. Balkan milletleri arasında

anlaşmayı ve barışı amaçlayan her millete mensup özel kuruluşların faaliyetlerini yad etmekten dolayı memnuniyetini dile getirdi. Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla Balkanlarda barışın korunması ve takviye edilmesiyle yakından ilgilendiğini ve komşularıyla hemen hiçbir ihtilafı olmayan Türkiye'nin bu konuda özel bir konumda olduğunu dile getirmekteydi (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima I, Cilt IV, 1931, s.4).

Ayrıca konferans devam ederken Kahire basınında El Mukattam Gazetesi'nde 24 Ekim 1931'de "Gazi Mustafa Kemal 'in Güzel Bir Rüyası" başlıklı bir makale yayımlandı. Makale, konferansın dünyanın her bölgesinde ilgiyle takip edildiğini göstermesi açısından önemliydi. Atatürk Orman Çiftliği'nin tasvir edildiği makalede Mustafa Kemal'in burada bir milletvekiline Balkanlar ile ilgili düşüncelerini aktardığı ifade edilmekteydi. Gazeteye göre Mustafa Kemal, Türklerin Balkanlara girmesi ve buradaki halklarla bütünleşmesinin Osmanlı'nın Avrupa'ya girmesinden çok önce gerçekleştiğini belirtmekteydi. Ancak çeşitli sebepler nedeniyle bu birlikteliğin bozulduğunu ve bu durumdan çok rahatsız olduğunu dile getiren Mustafa Kemal'in en kısa zamanda Atina, Sofya ve Belgrad'a giderek Balkan liderleriyle görüşme planladığını ileri sürmekteydi. Bu amaçla Yunanistan ile anlaşmanın sağlandığını ancak bunun yeterli olmadığını belirten gazete daha geniş bir birliğin sağlanması gerekliliği üzerinde durmaktaydı (BCA, 030.10.226.523.12).

Azınlıklar Konusu Üzerine Yapılan Yorumlar

Konferansın üzerinde en çok durulan sorunlarından olan azınlıklar konusu konferans sonrasında da kamuoyunda tartışılmaya devam etmekteydi. Sorun konferansta çözülememiş sonraki konferansa bırakılmış olmasına rağmen basında tartışmalar devam etmekte ve hem Türk gazeteciler hem de konferansa katılmış olan delegeler ülke basınlarında görüşlerini ve çözüm önerilerini açıklamaya devam etmekteydi.

Konferansa Yugoslav delegesi olarak katılan Jivko Topaloviç, Pravda gazetesinde 1 Kasım 1931'de azınlıklar konusunda bir makale kaleme aldı. Balkan milletlerinin uzunca yıllar Bizans ve Osmanlı hakimiyetinde yaşadıkten sonra hakimiyetlerini kazandıklarını ancak buna rağmen etraflarında bu milletler için farklı emeller besleyen büyük devletler olduğuna dikkat çekmekteydi. Bu nedenle birliği aramak ve kurmak gerekirdi. Buna gerek Yugoslavlar, Arnavutlar, Romenler gerekse de Türkler muhtaçtı. Birliğin kurulmasını gerektiren saik, sadece bu milletlerin birbirlerine karşılıklı teminatlar vermek değil aynı zamanda komşu büyük devletlere karşı da ortak hareket etmektir. Balkan milletleri yaşanan savaşlar neticesinde ayrılmışlardı. Ancak Türklerin hakimiyetinde geçen asırlar içerisinde birbirlerine o kadar karışmışlardı ki sınırlar nereden çizilirse çizilsin yine de komşu devlet topraklarında azınlık kalacaktı. Yugoslav, Bulgar, Romen, Yunan, Arnavut ve Türk devletlerinin kurulmasından sonra dışarıda kalan milli unsurlar mensup oldukları milletin arazisine akın etmiş olduklarından azınlık meselesi önemini kaybetmeye başlamıştı. Ancak yine de Balkanlarda ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir ki birliğin sağlanması açısından bu sorunla ciddi şekilde meşgul olunması gerekmektedir (BCA, 030.10.226.523.18).

Azınlık konusu, kültürel olarak bir sorun görünmemekle beraber asıl zorluğun askeri ve siyasi yönlerinde olduğu ileri sürülmekteydi. Hiçbir devlet vatan vazifesini ifa eden azınlığa mensup sadık vatandaşlarının milli ve manevi şuurunu kaybetmesi için faaliyet göstermez ve bunda herhangi bir fayda görmez. Ancak bu durum devletlerden birinin askeri kuvvetinin zayıflatılmasına yönelik bir dış faaliyet yapılmak istenirse işte o zaman tehlikeli siyasi bir hal almış olurdu. Dolayısıyla meselenin çözümü için basit formüller üretmek zordu. Bir devleti oluşturan milli ekseriyetten dil, din ve ırk itibarıyla ayrı olan azınlıkların uluslararası hukuktan doğan ilk öğretim, anadilleri ile konuşmak ve dini serbestlik hakları temin edilmişti. Bu hakların uygulayıcısı ise Cemiyeti Akvam'dı. İhlal durumunda azınlıklar cemiyete başvuru yapabilirlerdi. Ancak bu müracaat hakkı sadece cemiyete üye olan büyük

devletlere verilmişti. Azınlıklar hakkında uluslararası hükümlerin tatbikine müdahale hakkı siyaseten ilgili olan küçük devletlere verilmemişti. Bu nedenle de çözüm için mesafe alınamıyordu (BCA, 030.10.226.523.18).

Azınlık sorununu yönetmek için Balkanlarda özel bir teşkilat fikri birkaç kez gündeme gelmişti. Bazı devletlerde azınlıklar için teşkilatlar mevcuttu. Örneğin Romanya'da bir müsteşarlık oluşturulmuştu. Arnavutlar İstanbul'daki konferansın siyasi komisyonunda azınlıkları koruma ile görevli olmak üzere her başkentte bütün Balkan devletleri delegelerinden oluşan bir komisyon kurulmasını teklif etmişlerdi. Böyle hassas bir konunun çözümü kolaylıkla mümkün olmayacağı için II. Balkan Konferansı'nda tartışıldıktan sonra komisyona havalesine karar verilmişti. Mevcut şartlarda gerek uluslararası ve gerekse de Enterbalkanik (Balkan ülkeleri içerisinde geçerli olacak) bir teşkilat oluşturulması pek mümkün görülmemektedir. Ancak Balkan ittifakı siyasi bir birlik olarak oluştuğundan ve uluslararası arenada tanındıktan sonra böyle bir teşkilat kurulabilirdi. Ayrıca devletlerin özel durum ve şartları nedeniyle de her devlet için ayrı bir şekilde halledilmesi gerekirdi. Bunun için II. Balkan Konferansı, devletler arasında dostane ilişkilerin gelişmesi için önemli bir gelişme görülmekteydi (BCA, 030.10.226.523.18).

Azınlık konusu büyük zorluklara sahip olmakla birlikte çözümü ortak menfaatler için elzemdi. Bunun içinde devletlerin birbirleriyle meseleyi tartışabilmeleri ve iyi niyetli olmaları gerekmektedir. Meselenin çözümü için altı Balkan devletinin bir pakt oluşturması hedefleniyordu. Eğer bu devletlerden katılmak istemeyen olursa da beş devletle de kurulabileceğinden söz edilmekteydi (BCA, 030.10.226.523.18).

Arnavutluk basını da azınlıklar konusunu gündemde tutmaktaydı. Bari'de Arnavutça-İtalyanca yayımlanan Gazeta Shqiptare, konferans hakkında karamsar düşünen insanlara hak vermemekteydi. Konferansta ilk önce ele alınıp çözülmesi gereken konu azınlıklar konusu iken, delegelerin konuyu "dolambaçlı yollardan" geçirdiği ve diplomatik sistemler kullanarak geciktirdiği ileri sürülerek eleştiriliyordu. Bir eleştiride konferans başkanına yapılmaktaydı. Başkan konuya iyi hazırlanmamıştı. Bu sorunun çözümünün diğer daha önemli sorunların çözümüne bağlı olduğunu ifade etmiş ancak bu delegeler tarafından yeterli bulunmamıştı (BCA, 030.10.223.570.15).

SONUÇ

Balkanlardaki milletler asırlarca Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde kaldıktan sonra özellikle 1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle bağımsızlıklarını ilan etti. I. Dünya Savaşı'nın ardından siyasi, stratejik ve jeopolitik özelliklerinden dolayı galip devletler çıkarları doğrultusunda bir politika takip etti. Bölge devletlerinin sınırları millet kavramı göz ardı edilerek çizildi. Dolayısıyla kargaşa ve kaos ortamı bölgede uzun yıllar hâkim olacaktı. Batılı devletler de bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullandı ve Balkanlarda uydu devletler oluşturmaya çalıştı.

Türkiye ise I. Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan işgallere karşı, Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlatılan Millî Mücadele ile karşılık verdi. Emperyalist devletlere karşı verilen bu mücadelenin başarıyla sonuçlanmasıyla 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış Antlaşması sonrası Mustafa Kemal Paşa barışı benimseyen bir dış politika izlemeyi benimsedi. "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" prensibi esasları bağlamında hem Balkanlar hem de Ortadoğu'daki komşuları ile iyi ilişkiler geliştirilerek ve komşu devletlerin içişlerine karışılmayarak bağımsızlıklarına saygılı bir politika takip edildi. Ancak Lozan Barış Antlaşması'nda çözüme kavuşmasına rağmen daha sonra tekrar gündeme gelen bazı sorunlar komşu devletlerle ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine sebep oldu. Türkiye'nin Batı'ya açılan kapısı konumunda olan Balkan ülkeleri ile coğrafi, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal bağları kuvvetliydi. Dolayısıyla bu ülkelerle

olan sorunların çözülmesi öncelikli meseleydi. Bu anlaşmazlıklar bölge ülkeleri ile yapılan ikili anlaşmalar ile çözüme kavuşturuldu.

Balkan ülkeleri ile sorunlar bir bir çözüme kavuşturulmasına rağmen, bölgede revizyonist bir politika takip eden İtalya, Almanya ve Bulgaristan gibi devletlerinden gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı tedbirlerin alınması yönündeki çalışmalar hız kazandı. Balkanlarda beliren bu tehlikeye karşı yapılması düşünülen plan, bölge ülkeleri ile iş birliğiydi. Bu da yapılacak bir pakt ile mümkün olabilirdi. Bunu hayata geçirmek adına diplomatik görüşmelere başlandı. Pakt'ın kurulması adına yarı-resmi nitelikte de konferanslar düzenlenmesi kararı alınmıştı. İlki Atina'da gerçekleştirilen konferansın ikincisi İstanbul'da toplandı. Stratejik konumu, jeopolitik özelliği ve bölgede Müslüman-Türk halkının yaşamasının yanı sıra Türkiye'nin tarihsel sorumluluğu da bulunmaktaydı. Dolayısıyla Balkanlarda kurulması düşünülen paktta Türkiye'ye önemli bir pay düşmekteydi. Bu açıdan İstanbul'da gerçekleştirilecek konferansa gereken ilgi de gösterilmişti.

Konferansta herhangi bir sorun yaşanmaması adına hazırlıklar aylar öncesinden başlatılmıştı. Çalışmalar ve oturumlar için İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Sarayı tahsis edilirken, son oturum Ankara'da TBMM'de yapıldı. Açılış oturumunun ardından komisyonlar oluşturularak gündemde yer alan konular hakkında çalışmaların bir an önce başlanmasına karar verildi. Komisyonlar gündeme dair raporlar hazırlamakta ve bu raporlar bütün delegelerin yer aldığı oturumlarda onaya sunulmaktaydı. Bu komisyonlar içerisinde en sert tartışmaların yapıldığı Siyasi Komisyon idi. Burada da en önemli konu azınlıklar konusuydu. Asırlar boyunca iç içe yaşamış milletlerden oluşan Balkanlarda, sınırlar nereden çizilirse çizilsin azınlık sorunu olması muhtemeldi. Bu da her bir Balkan ülkesini yakından ilgilendirmekteydi. Arnavutluk; Yugoslavya'da yaşayan Arnavutlara siyasi haklarının verilmesini birlik için ön şart olduğunu, buna karşın Yugoslavya ise siyasi birliktelikten önce ekonomik birlikteliğin sağlanması gerektiğini ileri sürdü. Yunanistan azınlık konusunun konferansta çözülmesi muhtemel bir sorun olmadığını; ancak sonraki toplantılar için faydalı çalışmaların yapılabileceğini belirtmekteydi. Bulgaristan ise azınlık konusunda alınacak mesafenin diğer sorunları kendiliğinden ortadan kaldıracığını iddia etmekteydi. Ülkelerin görüşlerine bakıldığında azınlık konusu paktın önündeki en önemli sorundu.

Konferansın en önemli gündem konusu olan azınlıklar meselesinde bir anlaşma sağlanamadı. Ancak posta, telgraf ve telefon birliğinin sağlanması, Balkan sağlık ve istihbarat komisyonunun kurulması, eğitim odaklı bir Balkan Enstitüsü'nün açılması, Balkan ülkelerinin bazı kanunlarında birlik sağlanması, demiryolu hattı oluşturulması, Balkan Ticaret Ofisi'nin kurulması, seyahat serbestisinin sağlanması ve kadınların tabiiyeti konularında kararlar alındı. Balkan Birliği oluşturma konusunda toplanan konferans pakt ile sonuçlanamadı; ancak konferansta önemli kararların alınması sonraki süreçte paktın kurulmasına katkı sağlayacaktı.

İstanbul'da toplanan II. Balkan Konferansı'na Türk ulusal basını da yakın ilgi göstermekteydi. Ağırlıklı görüş Batı'nın bir çöküş sürecinde olduğu ve bunun değerlendirilmesi gerektiği yönündeydi. İhtilafları düzeltmenin ve mağdur olduğunu düşünen milletleri memnun etmenin yolu Balkan Birliği'ni sağlamaktan geçmekteydi. Böylelikle Milletler Cemiyeti'nin yapamadığı yapılacaktı. Basına göre; konferansa dair ümitlere sebep olan durum, "konunun politikacılar değil, halkların düşüncesinin yine halkların ruhlarında vücut bulması" idi. Türk basını kadar konferansa delege gönderen ülkelerin basınları da yakın alaka göstermişlerdi. Delegeler ülkelere döndükten sonra basınlarında özellikle Türkiye ve Mustafa Kemal Paşa hakkında edindikleri izlenimlerini paylaşmışlardı. Bu haberler incelendiğinde genç bir cumhuriyet olan Türkiye'nin kat ettiği gelişme ve Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına duyulan saygı görülmekteydi. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'de delegelere hitaben yaptığı konuşmanın oldukça etkili olduğu ifade edilebilir. Ayrıca konferansın başarısına dair görüşleri de Türk meslektaşları gibi olumlu gelişmelerin yaşandığı şeklindeydi.

Konferans sona erdikten sonra konferansın başarısı hakkında kamuoyu ikiye ayrılmıştı. Kötümserler, ümitsizdi ve iki konferansın da sonuçlarını yeterli görmeyerek geleceğe şüphe ve endişe ile bakmaktaydı. Buna karşılık bir grup da Balkan birliğini emrivaki sayarak birliğin bütün teşkilatlarını kurmak istemekteydi. Basın, bu iki düşüncenin de yanlış olduğunu, ideal gerçekliği iyi ölçmek gerektiği, çünkü konferansların yıllar geçtikçe daha da zor döneme gireceğine dikkat çekmekteydi. Ancak izlenen yöntem, açık söz ve samimiyetle bu zorlukların aşılacağı belirtiliyordu.

Konferans yarı-resmi nitelikte olmasına rağmen katılan delegeler en üst düzeyde ağırlanmıştı. Ulaşımından konaklamalarına kadar gereken ilgi gösterilmişti. Delegeler, Türkiye ve Mustafa Kemal Paşa hakkında olumlu izlenimlerle ülkelerine döndüler ve izlenimlerini yaptıkları açıklamalarda ve yazılarında sıkça dile getirdiler. İstanbul'da toplanan II. Balkan Konferansı bir pakt ile sonuçlanmadı; ancak ileriye dönük faydalı adımlar atılmıştı. Delegeler, İstanbul'dan yakın gelecekte bu işin başarılacağına emin olarak ayrılırken, aynı zamanda hedefin gerçekleşmesinde en istekli ülkenin Türkiye olduğunu da yakından görmüşlerdi.

SUMMARY

The principles determined with the National Pact, accepted by the Parliament, formed the basis of Turkish foreign policy. Mustafa Kemal Atatürk knew that the foreign policy to be followed would be very effective in taking Turkey's rightful place among contemporary states. In this context, his foreign policy vision was based on rationality and realism.

The Balkans has been the target of other states throughout history due to its strategic features. On the other hand, Turkey was following a status quo policy in the Balkans. In this process, relations with the Balkan states were tried to be strengthened through bilateral agreements in order to solve the problems. In this direction, Turkey signed various agreements with the Balkan states. All of these treaties were about friendship and non-aggression. After these agreements, Turkey would begin to develop its relations with the Balkan countries and the regional states would focus on solving the problems among themselves. As a result of this, relations between the Balkan states improved considerably in 1929 and an atmosphere of cooperation emerged.

During the period until 1932, Turkey remained loyal to the principles of the National Pact and did not make any claims on its former lands in the Balkans, which were left outside its borders. Turkey's policy towards the Balkan States was to preserve the status quo determined by the Treaty of Lausanne.

The rapprochement between Turkey and Greece was the most hopeful development for the establishment of a union in the Balkans. For this purpose, it was decided to hold a conference. The first of the conference was held in Athens, the second was to be held in Istanbul.

The First Balkan Conference, which was organized by the Balkan countries in order to solve the problems between them and establish a unity, was important in many respects. It was an important development for Balkan peace that the conference brought together the Balkan states that had been hostile to each other for centuries. The biggest benefit of this first conference was the Turkish-Greek Friendship Treaty signed between Turkey and Greece.

The Second Balkan Conference was held on 20-26 October 1931. On the other hand, The Second Balkan Conference was seen as the preparation for the future of the Balkan states, which set aside the bitter memories of the recent period. The main reason for the convergence of the Balkan states was the necessity of the current situation. The conference would generally focus on economic, technical and cultural issues in order to achieve rapprochement between the status quo and revisionist Balkan states. At the conference, Turkey and Greece were making great efforts to sign a pact by acting together.

It was paid to the opening of the conference great attention by the press. The comments made were that the friendship between the delegates of the countries participating in the conference should also be reflected in the politics of the country. It was stated in the press that all of the delegates attending

the Conference reflected the real feelings of the Balkan peoples. This was a sign that there was no problem that could not be solved. It was stated in the newspapers that achieving this was the most important task of the conference.

The problems caused by the peace agreements signed at the end of the First World War were expressed in the press. In addition, it was emphasized that the problems experienced after the 1929 economic crisis should be resolved. The press drew attention to the fact that the Balkan states should first solve the problems among themselves. According to the press, if that happened, the conference will be successful. It was also stated in the newspapers that the friendship between Turkey and Greece was followed by the foreign public opinion and that this should set an example for other Balkan states.

The conference was followed by the European press. French press included a news report that the European public was watching these conferences, which were held to strengthen peace in the Balkans. It was also stated that the states participating in the Istanbul Conference would agree on every issue and establish positive relations by getting closer to each other. It is stated that it is difficult to make an agreement in the Balkans; however, it was stated that the probability of concluding various agreements in the fields of trade, agriculture, postal service, shipping and civil law is very high.

The press of foreign countries that sent delegates to the conference, as well as the Turkish press, were closely interested in the conference. After the delegates returned to their countries, they shared their impressions about Turkey and Mustafa Kemal Pasha in their press. In particular, it can be stated that Mustafa Kemal Pasha's speech addressed to the delegates in the Grand National Assembly of Turkey was quite effective.

The common opinion of the public about the conference; The idea of unity among the Balkan states was not just a matter of concern to statesmen and politicians. "Balkan unity" was seen as the way to rectify the disagreements between the Balkan states and to pleasure the nations claiming to be aggrieved. If this happens, the Balkan nations will have achieved many goals that the United Nations failed to achieve in the name of peace and justice.

The last meeting of the conference was held in the Turkish Grand National Assembly. President Mustafa Kemal made a speech in French at the session in which approximately two hundred delegates were present. The President, who started his speech by expressing his pleasure to be in the presence of the delegates working for the unity of the Balkan countries; He stated that although Turkey, Albania, Bulgaria, Romania, Greece and Yugoslavia are independent states today, these states are composed of nations that have lived together for centuries.

After the sessions held in Istanbul and Ankara, the delegates started to return to their countries. The reflection of the conference continued for a while in both the Turkish and foreign press. The second Balkan Conference held in Istanbul did not result in a pact. However, useful steps forward had been taken. The delegates left Istanbul confident that this work would be accomplished in the near future. At the same time, the delegates saw closely that Turkey was the country most eager for the realization of the target. This was an important success for Turkish policy. Because, with the second Balkan conference, it was understood by the foreign public that Turkey is a peaceful state.

Purpose of the study; It is to examine in detail the preparations, negotiations, public approach and results before Balkan Conference. It has been tried to reveal how much the Turkish public cares about the conference and therefore the establishment of a union in the Balkans by using archive documents, national press, research works and articles. It was also important to see that Turkey's pro-peace attitude before the World War II continued at the conference and that the conference was semi-official in terms of reflecting the opinion of the public. In this study; It is emphasized that Turkey's official foreign policy principles are in line with the public opinion and that the conference has an effect on reflecting this idea to the Balkan countries. In particular, examining the subject by using the national press and original archive documents makes this study different.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı bulunmamaktadır.	Informed Consent:	No participants.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

- "Arnavut Heyeti Geldi", *Cumhuriyet*, 18 Ekim 1931, No: 2676, s.1-3.
- "Arnavutluk Murahhasları Konferansa Şiddetli Bir Nota Verdi", *Son Posta*, 22 Ekim 1931, No: 447, s.1.
- "Arnavutluk-Yugoslavya Noktai Nazarlarında Gerginlik Var!", *Milliyet*, 23 Ekim 1931, No: 2048, s.1.
- "Balkan Konferansı 200 Murahhasın Huzur İle Açılıyor", *Milliyet*, 20 Ekim 1931, No: 2045, s.1,6.
- "Balkan Konferansı Bu Sabah Açılıyor!", *Cumhuriyet*, 20 Ekim 1931, No: 2678, s.1,6.
- "Balkan Konferansı Gazi Hz. Pek Mühim Bir İrat Etti", *Akşam*, 27 Ekim 1931, No:4687, s.2.
- "Balkan Konferansı Murahhasları Dün Akşam Ankara'ya Gittiler", *Cumhuriyet*, 26 Ekim 1931, No: 2684, s.1,4.
- "Balkan Konferansı Murahhasları Geliyor", *Cumhuriyet*, 14 Ekim 1931, No: 2672, s. 1.
- "Balkan Konferansı Yarın Resmen Açılıyor", *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1931, No: 2677, s.1,5.
- "Balkan Konferansı", *Son Posta*, 26 Ekim 1931, No:450, s. 2.
- "Balkan Konferansında Sırp ve Arnavut Başmurahhasları Birbirlerini İtham Ediyorlar!", *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1931, No:2681, s.1,5.
- "Balkan Konferansında", *Hakimiyeti Milliye*, 24 Ekim 1931, No:3692, s.4.
- "Balkan Konferansının Kapanışı", *Milliyet*, 27 Ekim 1931, No: 2052, s.6.
- "Balkan Konferansının Son Celsesinde Hararetli Tezahürler Yapıldı", *Hakimiyeti Milliye*, 27 Ekim 1931, No: 3695, s. 1,4.
- "Balkan Konferansının Son İçtimarı", *Vakit*, 26 Ekim 1931, No: 4956, s.6.
- "Cemiyeti Akvam Mümessilinin Nutku", *Vakit*, 24 Ekim 1931, No:4954, s. 1,4.
- "Dün Mühim Münakaşalar Başladı", *Son Posta*, 24 Ekim 1931, No: 449, s. 3.
- "Dünkü İçtimada Mühim Kararlar Verildi", *Milliyet*, 24 Ekim 1931, No: 2049, s. 5.
- "Dünkü İçtimada Mühim Müzakereler Oldu", *Akşam*, 24 Ekim 1931, No: 4684, s.1.
- "Dünkü Umumi Celse Çok Gürültülü Oldu", *Milliyet*, 26 Ekim 1931, No: 251, s.5.
- "Fikri Mukarenet Komisyonunun Raporu", *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1931, No: 2682, s.4.
- "İkinci Balkan Bugün Dolmabahçede Açıldı", *Hakimiyeti Milliye*, 20 Ekim 1931, No: 3688, s.1,4.
- "İkinci Balkan Konferansı Son Celsesini Büyük Millet Meclisinde Aktetti", *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ekim 1931, No: 3694, s.1,3.
- "Kanunları Birleştirme Komisyonunun Raporu", *Vakit*, 24 Ekim 1931, No: 4954, s.6
- "Konferansta İlk İtilaf Temin Edildi", *Milliyet*, 22 Ekim 1931, No: 2047, s.1, 4.
- "M. Litvinof Dün Geldi", *Cumhuriyet*, 27 Ekim 1931, No: 2685, s.1.

- “Türk-Yunan İtilafı Bugün Saat Birde İmza Edildi”, *Akşam*, 11 Haziran 1930, No:4189, s.1.
- “Yugoslavya Başmurahtası Ne Diyor?”, *Cumhuriyet*, 23 Ekim 1931, No:2681, s.5.
- “Yunan Başmurahtasının Teklifi”, *Vakit*, 23 Ekim 1931, No: 4953, s.1.
- “Yunan Gazeteleri Ne Diyorlar?”, *Vakit*, 27 Ekim 1931, No: 4957, s.6.
- “Yunan Heyeti Geldi”, *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1931, No: 2674, s. 1,6.
- “Yunan Murahtas Heyeti Reisi, Akalliyetler Meselesinin Bir Çırpıda Halledilemeyeceğini Söylüyor”, *Son Posta*, 21 Ekim 1931, No: 446, s.1,3.
- Ahmed Şükrü; “Balkan Konferansı”, *Milliyet*, 21 Ekim 1931, No: 2046, s.1.
- Akşın, A. (1991). *Atatürk’ün dış politika ilkeleri ve diplomasisi*. Ankara: TTK Yay.
- Aras, T.R. (1968). *Görüşlerim*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Armaoğlu, F. (2015). *20. Yüzyıl Siyasî tarihi 1914-1995*. İstanbul: Timaş Yay.
- Atatürk ve Atatürk’ün balkanlar politikası*, (1994). Hrp. Ak. K.lığı Başkanı Tümğ. Orhan Ateş’in Bulgaristan’ın Ravovski Askeri Akademisi’nde Verdiği Konferans. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- Bilge, S. & Sezer, D. (1969). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.
- Esmer, A. Ş. (1953). *Siyasî tarih (1919-1939)*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Fırat, M. (2005). Yunanistan’la ilişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk dış politikası kurtuluş savaşı’ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar I (1919-1980) içinde* (s.325-356). İstanbul: İletişim Yay.
- İnönü, İ. (1987). *Hatıralar II*. S. Selek (Haz). Ankara: Bilgi Yay.
- Karahasan, M. K. (1994). *Mustafa Kemal Atatürk’ün barış felsefesinin ışığı Altında Türkiye-Yugoslavya dostluk ilişkileri*. XI. Türk Tarih Kongresi VI. Ankara: TTK Yay.
- Mehmed Asım; “Ekalliyet Meselesi Nasıl Halledilmeli?”, *Vakit*, 25 Ekim 1931, No:4955, s.1.
- Mehmed Asım; “Konferansta Akalliyetler Meselesi”, *Vakit*, 23 Ekim 1931, No: 4653, s.1,4.
- Mehmet Asım; “Balkan Konferansı”, *Vakit*, 21 Ekim 1931, No: 4951, s.1-2.
- Muammer Raşit Bey. (22 Teşrin 1931). *Müderriş Muammer Raşit Bey tarafından irat edilen hitabe*. Milliyet Matbaası: Darülfünun Yay.
- Necmeddin Sadık; “Balkan Konferansı”, *Akşam*, 20 Ekim 1931, No: 4680, s.1.
- Necmeddin Sadık; “Gazi Hazretlerinin Nutku”, *Akşam*, 28 Ekim 1931, No: 4688, s.1-2.
- Nizamettin Ali; “Balkanlılar Cemiyeti”, *Milliyet*, 24 Ekim 1931, No: 2049, s. 1,5.
- Siir Mebusu Mahmut; “Balkan Konferansı Etrafında”, *Milliyet*, 25 Ekim 1931, No:2050, s.1.
- Siirt Mebusu Mahmut; “Balkan Birliği”, *Milliyet*, 20 Ekim 1931, No: 2045, s.1.
- Sönmezoğlu, F. (2015). *İki savaş sırası ve arasında Türk dış politikası 1914-1945*. İstanbul: DR Yay.
- Türk Tarih Kurumu. (1997). *Atatürk’ün söylev ve demeçleri II (1906-1938)*. Ankara: TTK Basımevi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)
- Türkiye Dış Politikasında 50 yıl Cumhuriyetin ilk on yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)*, (1973). Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yay.
- Uçarol, R. (2015). *Siyasi tarih (1789-2014)*. İstanbul: DR Yay.
- Yakup Kadri; “Balkan Birliği ve Ankara”, *Hakimiyeti Milliye*, 25 Ekim 1931, No: 3693, s.1.
- Yakup Kadri; “Balkan Birliği”, *Hakimiyeti Milliye*, 28 Ekim 1931, No: 3696, s.1.
- Yunus Nadi; “Balkan-lılar Konferansı”, *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1931, No: 2680, s.1.
- Zeki Mesut; “Beynelmîlel Samimiyet”, *Hakimiyeti Milliye*, 31 Ekim 1931, No: 3698, s.1.